

Mgr. et MgA. Tereza Czesany Dvořáková, Ph.D.
PhDr. et Mgr. Petra Matúšová
Mgr. Jakub Šiler

ASFAV

Mapování vzdělávacího oboru filmová/ audiovizuální výchova na českých základních školách a gymnáziích 2021/22

Obsah

01	Shrnutí nejdůležitějších poznatků z výzkumu	3
02	Představení projektu	5
03	Metody výzkumu	6
04	Výsledky výběrového šetření.....	8
4.1.	Základní charakteristika vzorku a rozšíření výuky F/AV ..	8
4.1.1.	Základní školy: základní charakteristika vzorku	8
4.1.2.	Základní školy: rozšíření F/AV	9
4.1.3.	Gymnázia: základní charakteristika vzorku	10
4.1.4.	Gymnázia: rozšíření F/AV	11
4.2.	Školy, které vzdělávací obor F/AV nevyučují	12
4.2.1.	Základní školy.....	12
4.2.2.	Gymnázia.....	15
4.2.3.	Další využití filmu na obou typech škol	17
4.3.	Školy a pedagogové, kteří vyučují vzdělávací obor F/AV ..	18
4.3.1.	Škola.....	18
4.3.2.	Výuka.....	19
4.3.3.	Pedagog	30
4.4.	Význam F/AV – podmínky pro rozvoj oboru	46

01 Shrnutí nejdůležitějších poznatků z výzkumu

ROZŠÍŘENÍ OBORU

- Vzdělávací obor filmová/audiovizuální výchova (dále též F/AV) se v současné době vyučuje na **4 % českých základních škol a 18 % gymnázií**.
- Pro výběrový soubor **základních škol, na nichž se F/AV nevyučuje**, platí, že **v 97 % případů výuku tohoto vzdělávacího oboru dosud nikdo neinicioval**. To je signifikantně častější jev než v případě gymnázií.
- **Nejčastěji je F/AV součástí jiného předmětu nebo jiné formy výuky** (62 % z gymnázií, která F/AV učí, a 73 % ze základních škol).

ZAJIŠTĚNÍ VÝUKY

- V našem vzorku je **významný podíl učitelů, kteří učí obor F/AV maximálně tři školní roky**, tj. začali až ve školním roce 2018/2019. V obou typech škol se jedná zhruba o 50 % respondentů.
- Stále platí, že **pedagogové učí obor zejména z vlastního podnětu** (67 % u gymnázií, 48 % u základních škol), a **znalosti si doplňují individuálně** (81 % u gymnázií a 73 % u základních škol).
- Sami pedagogové učící F/AV si definují **hlavní cíle výuky** nejčastěji jako **schopnost kriticky myslet** o filmu, ale např.

i o jiných audiovizuálních obsazích (22 % škol, které učí F/AV). Výuka F/AV by také měla podle pedagogů rozvíjet **schopnost rozpoznat kvalitní tvorbu** (umělecký aspekt filmu), a to zejména z pohledu učitelů na gymnáziích (33 % gymnázií učících F/AV oproti 7 % základních škol).

- **Na gymnáziích se častěji než na základních školách promítají v hodinách celé filmy** (57 % na gymnáziích a 16 % na základních školách). Mnohem častější než projekce celých filmů je ale **na obou typech škol promítání filmových ukázek**. Výběr a **přípravu ukázek si zajišťují opět většinou učitelé sami**, a to ve větší míře než s jakou připravují metodické materiál či pracovní listy (71 % učitelů F/AV).

ROZVOJ OBORU

- **Zájem o zavedení** (nebo pokračování po přestávce ve výuce) filmové/audiovizuální výchovy deklarují zástupci **9 % základních škol a 17 % gymnázií**, na kterých se obor dosud nevyučuje. To jsou srovnatelné výsledky s rokem 2016.
- Na školách, které F/AV neučí, **chybí hlavně hodinové dotace a pedagogové**, a to u základních škol i gymnázií.
- Významným **motivátorem by mohla být ale i příprava výukových materiálů**, která by usnadnila výuku i stávajícím

pedagogům. Např. v oblasti **filmových ukázek** formulují učitelé dvě klíčové potřeby. První se týká dostupnosti ukázek. Pro učitele je **velmi časově náročné** vyhledávat filmové ukázky po vlastní ose a **oceňují jakoukoliv sběrnou platformu**, která na výběr navede a ukázky zpřístupní. Druhá potřeba reflektuje **dynamiku oboru F/AV** – učitelé pocítují, že filmy a filmové ukázky je třeba průběžně obměňovat, neboť vlivem vývoje společnosti rychle zastarávají.

- Rozvoji oboru **by pomohla i silnější komunita pedagogů**. Dvě třetiny z nich (61 %, resp. 62 %) obou typů škol **neznají jiného kolegu vyučujícího F/AV**. Výsledky reflektují skutečnost, že většina pedagogů se výuce F/AV věnuje poměrně krátce. Pokud znají jiného kolegu/kolegyni, který/á učí F/AV, pak aktivní profesní kontakt udržují častěji učitelé gymnázií (29 %) než základních škol (9 %).
- Školy, které filmovou výchovu nechtějí zavádět, tak činí nejčastěji z důvodu, že obor **nepovažují za důležitý a/nebo mají jiné oborové priority**. (U základních škol takto odpovědělo 58 % z nich a u gymnázií 62 %.)

02 Představení projektu

Předložená závěrečná zpráva prezentuje **výsledky šetření** „Mapování vzdělávacího oboru filmová/audiovizuální výchova na českých základních školách a gymnáziích 2021/22“, realizovaného **v tomto školním roce** Asociací pro filmovou a audiovizuální výchovu jako součást projektu Posílení oboru filmová/audiovizuální výchova v ČR díky finanční podpoře Fondů EHP pod záštitou Ministerstva kultury ČR.

Toto šetření **obsahově a částečně i metodou navázalo** na první oborové šetření podobného rozsahu „Mapování realizace vzdělávacího oboru filmová/audiovizuální výchova na českých základních školách a gymnáziích“,¹ které realizoval tým katedry filmových studií FF UK pro Ministerstvo kultury ČR **ve školním roce 2016/2017**.

Naším cílem je **zmapovat aktuální situaci výuky o filmu a audiovizi** na českých základních školách a gymnáziích, v nichž je filmová/audiovizuální výchova od roku 2010 součástí Rámcových vzdělávacích programů jako doplňkový vzdělávací obor (tedy pro školy nepovinný).

Vedle popisu současného stavu jsme se díky existenci pět let starých dat mohli mimo jiné zaměřit na podchycení **vnitřní proměny** oboru filmové/audiovizuální výchovy **ve střednědobém horizontu a popsat tendence směřování** oboru v rámci dynamicky se vyvíjejícího systému školství v České republice.

¹ Tereza Czesany Dvořáková – Šimon Bauer – Benjamin Petruželka: Mapování realizace vzdělávacího oboru filmová/audiovizuální výchova na českých základních školách a gymnáziích. Dostupné z: <https://mkcr.cz/media/lni-a-filmova-vychova-41.html> [cit. 18.03.2022].

03 Metody výzkumu

Kvantitativní výběrové šetření probíhalo v období **od listopadu 2021 do února 2022**. Bylo koncipováno jako **druhá vlna mapování rozšíření a podoby výuky filmové a audiovizuální výchovy (dále jen F/AV) na českých základních školách a gymnáziích**.

První vlna měření probíhala na přelomu roku 2016 a 2017 a byla vůbec první výzkumnou sondou v oblasti mapování oboru F/AV u nás. Vzorek respondentů byl v tomto případě odlišný – z důvodu finančních a časových omezení byla zvolena metoda náhodného výběru základních škol a gymnázií, které splnily předem daná kritéria. V důsledku malých vzorků (151 základních škol a 61 gymnázií) a v kombinaci s relativně nízkými četnostmi výskytu sledovaného jevu v roce 2016 disponujeme omezenými statistickými možnostmi srovnání stavu indikátorů v měřených časových obdobích. Je proto těžké, respektive nepřesné, formulovat trendy vývoje rozšíření a postojů k výuce F/AV. Přesto však je naší snahou navazovat na dosavadní zjištění k mapování oboru a s přihlédnutím k výše uvedeným limitům na relevantních místech na změny či srovnání v čase alespoň upozorňujeme.

V rámci výzkumu bylo osloveno **4 233 základních škol a 344 gymnázií** z databáze škol Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy² (opory výběru), tj. na základě dostupných dat úplný základní soubor základních škol a gymnázií v ČR. Oslovování škol a distribuce dotazníků se realizovaly formou hromadné

e-mailové rozesílky pomocí nástroje pro sběr dat SurveyMonkey³. Kontrola identity a sociodemografického profilu škol byla zajištěna prostřednictvím automatické evidence devítimístního identifikátoru škol a školských zařízení IZO, pod kterým je škola uvedena v rejstříku škol a školských zařízení podle § 144/1a zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon). Díky identifikátoru školy jsme tak byli schopni k dotazníkům doplnit údaje, jako je například kraj, velikost obce nebo zřizovatel a nemuseli jsme tak těmito otázkami zatěžovat respondenty, což oproti minulé vlně výrazně usnadnilo vyplňování dotazníku. Pro účely analýzy a interpretace dat v této zprávě podléhají identifikační údaje jednotlivých škol hromadnému zpracování a veškeré výsledky jsou v souladu s etickými standardy výzkumu uváděny souhrnně a anonymizovaně.

Výzkumu se zúčastnilo **1 219 základních škol** (návratnost 29 %) a **118 gymnázií** (návratnost 34 %). Výsledky jsou **reprezentativní podle kraje působnosti a velikosti obce**. Výsledky jsou rovněž **reprezentativní podle zřizovatele**, a to v rámci kategorií a) kraj nebo obec, b) MŠMT, c) soukromý subjekt, d) církev.

Školy, které **učí F/AV**, byly po vyplnění online dotazníku následně **telefonicky kontaktovány** za účelem ověření správnosti vyplněných údajů. V případě, že respondent/ka nezodpověděl/a v online dotazníku všechny klíčové otázky, byl/a požádán/a o doplnění odpovědí telefonicky.

² Výběr z adresáře škol a školských zařízení. Dostupné z: <http://stistko.uiv.cz/registr/vybskolm.asp> [cit. 18.03.2022].

³ www.surveymonkey.com

Školy, které **neučí F/AV**, již nebyly dovolávány. Z tohoto důvodu byly z analýzy vyloučeny ty dotazníky, které nebyly v online sběru dokončeny. I přesto jsou výsledné vzorky těchto škol reprezentativní vzhledem k základním souborům základních škol a gymnázií v ČR a obsahují **1 102 škol**, z toho **1 017 základních škol a 85 gymnázií**.

Za účelem hlubšího pochopení a interpretace kvantitativních dat byla v březnu 2022 realizována řízená **diskusní skupina s vybranými učiteli F/AV**. Pedagogové byli vybíráni ze vzorku vyučujících F/AV z kvantitativní fáze výzkumu na základě předem definovaných kritérií tak, aby skupina zastupovala z hlediska profilu typické představitele vzorku. Vybraná kritéria byla: typ školy (2 zástupci základní školy, 4 zástupci gymnázia), zřizovatel školy (2 zástupci soukromých škol, 4 zástupci „státních“ škol), sídlo školy (3 respondenti z Prahy a 3 respondenti ze zbytku ČR), délka praxe (3 respondenti v kategorii 1–3 roky, 1 respondent v kategorii 3–5 let, 1 respondent v kategorii 10–20 let a 1 respondent v kategorii více než 20 let) a forma výuky předmětu (F/AV jako samostatný předmět – 2 respondenti, F/AV v rámci jiného předmětu – 4 respondenti). **Výstupy** této fáze výzkumu jsou v předložené závěrečné zprávě **prezentovány na příslušných místech jako doplnění kvantitativního pohledu** v pasážích označených popiskem „Kvalitativní insight“. Zjištění kvalitativní

fáze ilustrují doslovné citace respondentů uváděné za účelem ochrany dat v anonymizované podobě pod smyšlenými pseudonymy. Respondentům z řad pedagogů byly pro účely této zprávy přiřazeny identifikační údaje ZŠ (základní škola) / VG (víceleté gymnázium) a hlavní předmět, v rámci něhož F/AV vyučují.

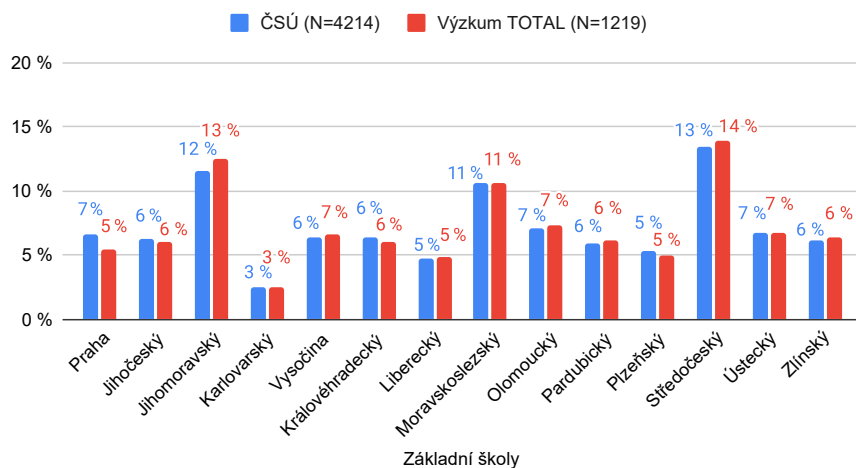
04 Výsledky výběrového šetření

4.1. Základní charakteristika vzorku a rozšíření výuky F/AV

4.1.1. Základní školy: základní charakteristika vzorku

Výzkumu se zúčastnilo **1 219 základních škol**. Zastoupení základních škol⁴ v a) jednotlivých krajích, b) obcích dle jejich velikosti a c) podle jejich zřizovatele jsou **represntativní pro ČR** a zachycují je grafy č. 1, 2 a 3.

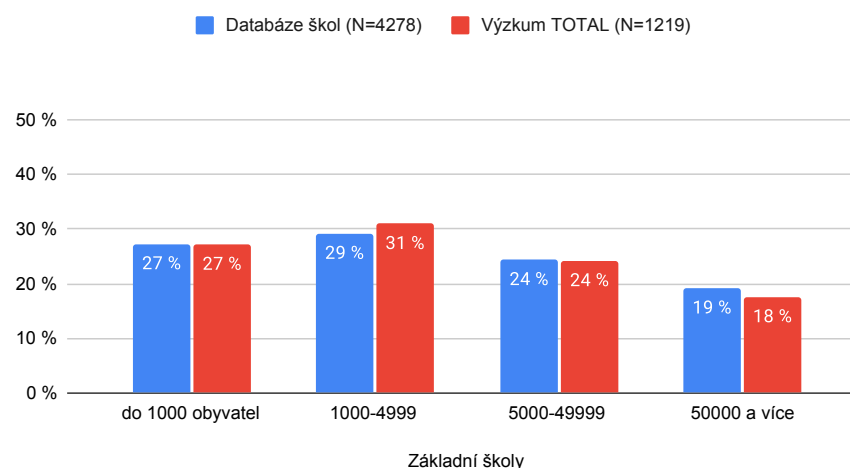
Graf 1. Zastoupení základních škol ve vzorku podle jednotlivých krajů

4.1.2. Základní školy: rozšíření F/AV

F/AV se vyučuje na 4 % základních škol (44 škol ve vzorku) nehledě na to, zda se jedná o samostatný předmět či je součástí jiného předmětu nebo jiné formy výuky. Lze tedy odhadovat, že více než 95 % českých základních škol v současné době F/AV nevyučuje ani jako součást jiného oboru či mezipředmětových vztahů. Ve srovnání se školním rokem 2016/2017, kdy se v rámci represntativního výběru základních škol k výuce F/AV hlásila

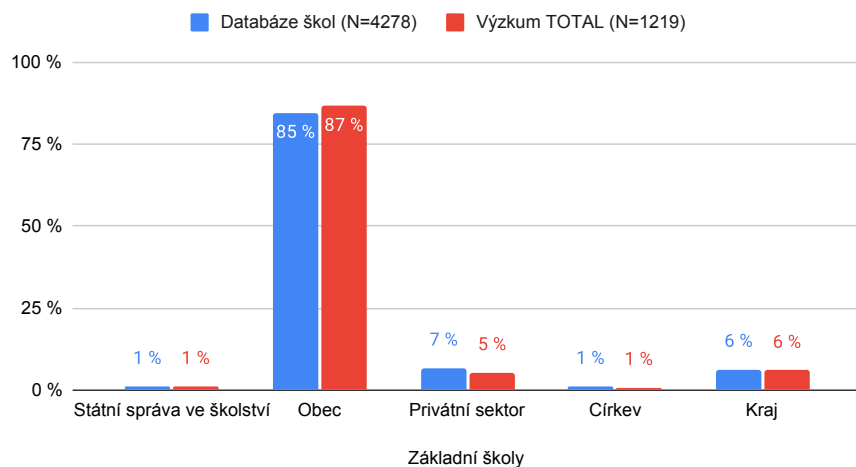
Graf 2. Zastoupení základních škol ve vzorku podle počtu obyvatel obce

⁴Zdroj: Český statistický úřad. Školy a školská zařízení – školní rok 2020/2021. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/skoly-a-skolska-zarizeni-tjp3wpnyep> [cit. 30.04.2022]. Výběr z adresáře škol a školských zařízení. Dostupné z: <http://stistko.uiv.cz/registr/vybskolm.asp> [cit. 18.03.2022].

necelá 2 % škol, se současná penetrace oboru F/AV jeví jako **setrvalý stav**.⁵ Platí, že na základních školách je F/AV častěji vyučována **ve větších městech a v sektoru soukromých zřizovatelů**.

Graf 3. Zastoupení základních škol ve vzorku podle zřizovatele

⁵ Na tomto místě je třeba upozornit, že znění základní otázky na rozšíření výuky F/AV bylo s přihlédnutím k faktickým (relativně nízká penetrace F/AV) i významovým (správné porozumění při identifikaci předmětu) důvodům zjištěným v rámci první vlny projektu pro dotazování v ročníku 2021/2022 upraveno.

V první vlně šetření v roce 2016/2017 byla použita formulace:

Učí se na Vaší škole filmová/audiovizuální výchova?

Filmovou/audiovizuální výchovou rozumíme klasifikovaný předmět výuky (povinný, nepovinný) s určitou pravidelnou časovou dotací, kdy film/audiovizie neslouží jen jako prostředek výuky, ale je jejím hlavním obsahem. Filmová/audiovizuální výchova může být součástí předmětu, věnovaného jinému oboru (např. semináře výtvarné výchovy apod.). Jedná se o obor věnující se filmu/audiovizii z hlediska jejich uměleckých hodnot a samotné tvorby. Výuka může probíhat i mimo prostor školy a ve spolupráci s mimoškolními organizacemi (místní kina, neziskové organizace apod.). Filmovou/audiovizuální výchovou není využití filmu jako učební pomůcky v jiných oborech (např. dějepisu, cizím jazyce) ani jednorázová návštěva kina nebo neklasifikovaný filmověvýchovný program realizovaný třetí stranou.

a) Ano.

b) Ne.

Otázky na formát a podmínku absolvování výuky FAV (viz agregované znění níže) byly dotazovány v samostatných otázkách v rámci pokročilejší sekce dotazníku povinné pouze pro školy vyučující F/AV.

Ve druhé vlně v roce 2021/2022 odpovídal celý výběr na následující agregované znění otázky:

Učí se na Vaší škole filmová/audiovizuální výchova?

Filmovou/audiovizuální výchovou rozumíme klasifikovaný předmět výuky (povinný, nepovinný) s určitou pravidelnou časovou dotací, kdy film/audiovizie neslouží jen jako prostředek výuky, ale:

a) je jejím hlavním obsahem

b) je jako samostatné téma součástí širěji koncipovaného předmětu (typicky dějin umění, literatury, výtvarné výchovy apod.)

Filmová/audiovizuální výchova je obor věnující se filmu/audiovizii z hlediska jejich uměleckých hodnot a samotné tvorby (nelze jej tedy ztotožnit např. s mediální výchovou). Výuka může probíhat i mimo prostor školy a ve spolupráci s mimoškolními organizacemi (místní kina, neziskové organizace apod.). Filmovou/audiovizuální výchovou není využití filmu jako učební pomůcky v jiných oborech (např. dějepisu, cizím jazyce) ani jednorázová návštěva kina bez další pedagogické práce s filmem.

Pokud ano, prosíme, aby zbytek dotazníku odpověděl/i přímo pedagog/ové, který/ti filmovou/audiovizuální výchovu učí, a to i v případě, že se jedná o externistu/y. Pokud na Vaší škole tento obor vyučuje více pedagogů, prosíme o vyplnění každým z nich.

a) Ano, jedná se o samostatný nepovinný předmět.

b) Ano, jedná se o samostatný povinně volitelný předmět.

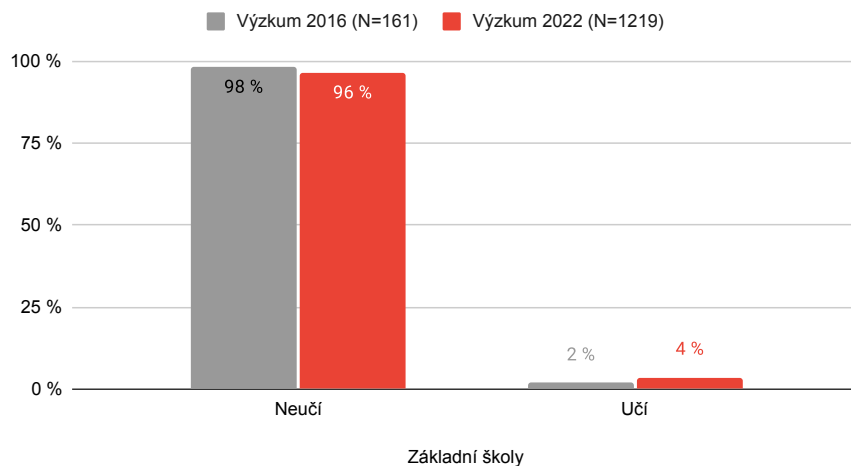
c) Ano, jedná se o samostatný povinný předmět.

d) Ano, filmová/audiovizuální výchova je součástí jiného předmětu nebo jiné formy výuky.

e) Ne, takový předmět na naší škole nevyučujeme.

Q2 Učí se na vaší škole filmová/audiovizuální výchova?

Graf 4. Výskyt F/AV na základních školách

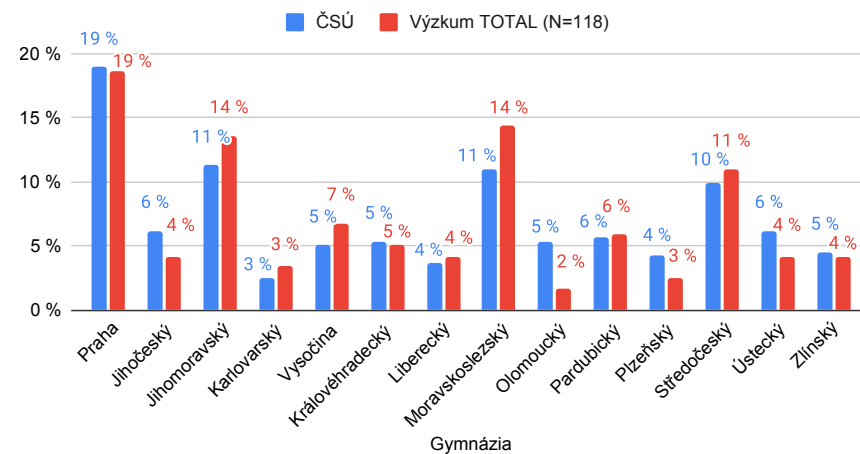

4.1.3. Gymnázia: základní charakteristika vzorku

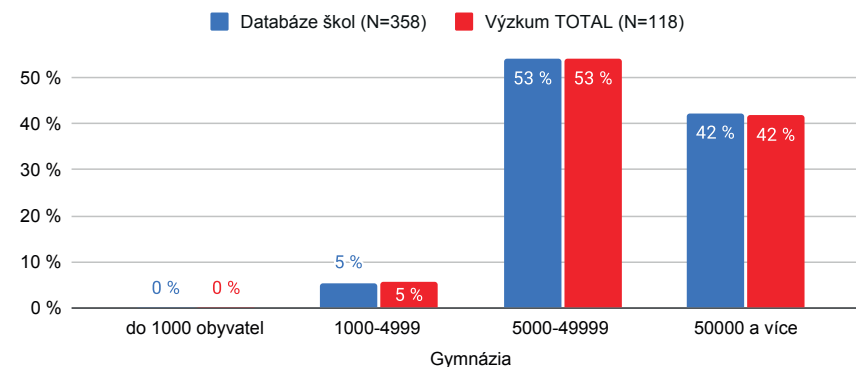
Vzorek výzkumu zahrnuje **118 gymnázií reprezentativního zastoupení** z hlediska a) kraje (graf č. 5), b) velikosti obce (graf č. 6) i c) zřizovatele (graf č. 7).⁶

Vzhledem k menšímu vzorku gymnázií jsou v některých kategoriích vyšší odchylky (např. Olomoucký kraj – 3 %). Tyto rozdíly však nejsou statisticky signifikantní vůči celku.

Graf 5. Zastoupení gymnázií ve vzorku podle jednotlivých krajů

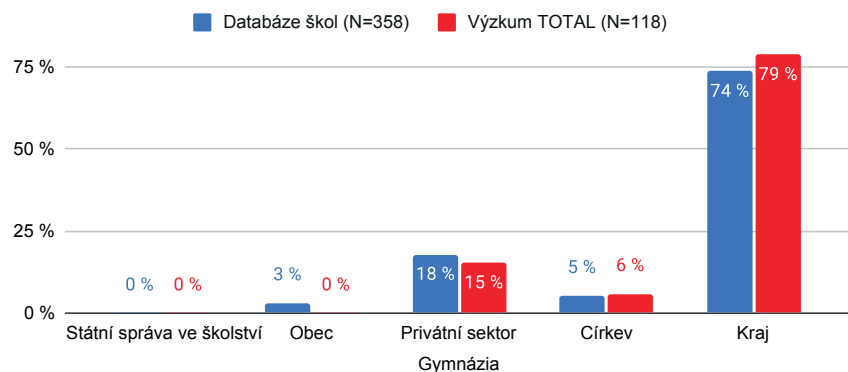

Graf 6. Zastoupení gymnázií ve vzorku podle počtu obyvatel obce

⁶ Zdroj: Český statistický úřad. Školy a školská zařízení – školní rok 2020/2021. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/skoly-a-skolska-zarizeni-tjp3wpnyep> [cit. 30.04.2022]. Výběr z adresáře škol a školských zařízení. Dostupné z: <http://stistko.uiv.cz/registr/vybskolrn.asp> [cit. 18.03.2022].

Graf 7. Zastoupení gymnázií ve vzorku podle zřizovatele

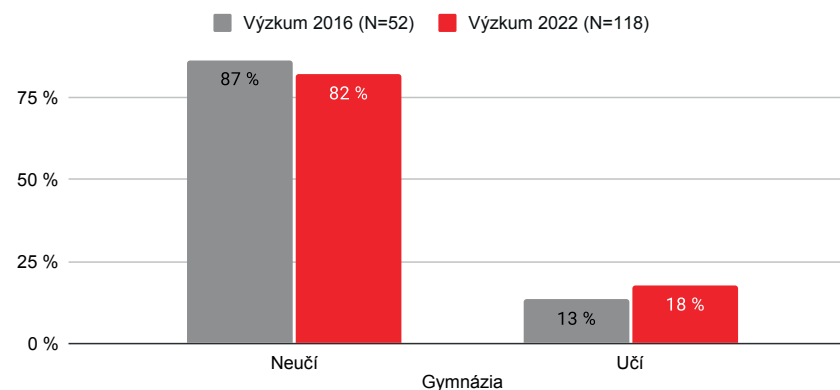

4.1.4. Gymnázia: rozšíření F/AV

V rámci výběrového vzorku gymnázií se **k výuce F/AV hlásí 18 % škol** (21 škol). Oproti zastoupení výuky F/AV na českých základních školách je výuka tohoto oboru na gymnáziích rozšířena podle očekávání signifikantně více. Z časového hlediska ve srovnání s první vlnou měření se jedná o **stabilní míru rozšíření** výuky F/AV na gymnáziích v mezích statistické odchylky (13 % z 52 gymnázií v roce 2016/2017 oproti 18 % ze 118 gymnázií v roce 2021/2022).

Q2 Učí se na vaší škole filmová/audiovizuální výchova?

Graf 8. Výskyt F/AV na gymnáziích

4.2. Školy, které vzdělávací obor F/AV nevyučují

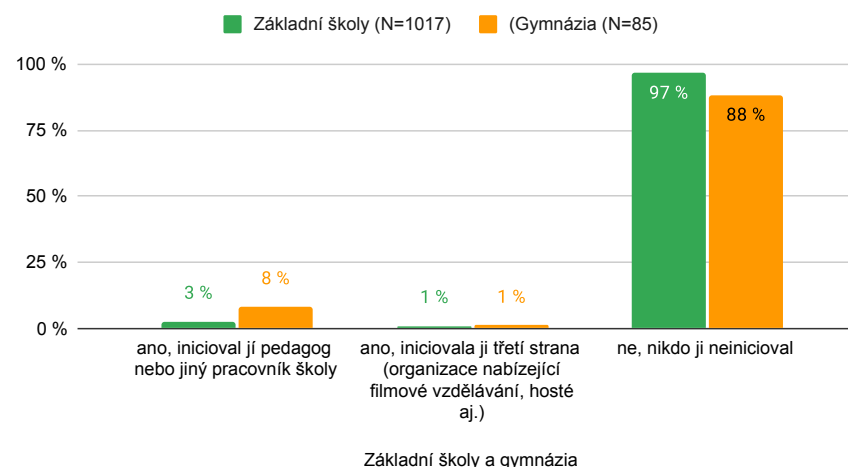
4.2.1. Základní školy

Pro výběrový soubor základních škol, na nichž se F/AV nevyučuje (1 017 základních škol), platí, že **v 97 % případů výuku** tohoto vzdělávacího oboru **dosud nikdo neinicioval**. To je signifikantně častější jev než v případě gymnázií (88 % z 85 gymnázií, která neučí F/AV). Pokud byla výuka F/AV na základní škole v minulosti iniciována, bylo to zejména ze strany pedagoga či jiného pracovníka školy (3 % případů), případně okrajově třetí stranou – organizacemi nabízejícími filmové vzdělávání, hosty apod. (1 % základních škol, které v současné době neučí F/AV). Samotní žáci nebo jejich rodiče mají na zavádění oboru do škol minimální vliv, a to jak na základních školách, tak na gymnáziích.⁷

Stejně jako v šetření před pěti lety se ukázalo, že **většina základních škol**, kde se F/AV v současnosti neučí, **nemá v tuto chvíli zájem výuku oboru zavádět** (87 % nyní oproti 89 % v roce 2016/2017). U větší poloviny tohoto vzorku základních škol (58 %) je tomu tak proto, že **obor nepovažují za důležitý a/nebo mají jiné oborové priority**. Dalšíh **27 % základních škol**, které aktuálně nemají zájem F/AV zavádět, **obor sice považují za důležitý, ale nezbyvají jim kapacity** pro jeho rozvoj. Je to signifikantně

Q33 *Inicioval někdo v minulosti na Vaší škole výuku filmové/ audiovizuální výchovy? (Více možných odpovědí.)*

Graf 9. Inicie F/AV na základních školách a gymnáziích

více škol než v roce 2016/2017, kdy se ke kapacitním důvodům přiklonilo 23 % škol. Zbývajících 16 % zástupců základních škol, které neplánují zavádět F/AV, **o možnosti učit tento vzdělávací obor neví**. Zatímco nízké povědomí o možnosti výuky tohoto oboru je důvodem nezájmu o F/AV častěji v obcích do 5 000 obyvatel, ve větších městech školy zdůvodňují tento nezájem

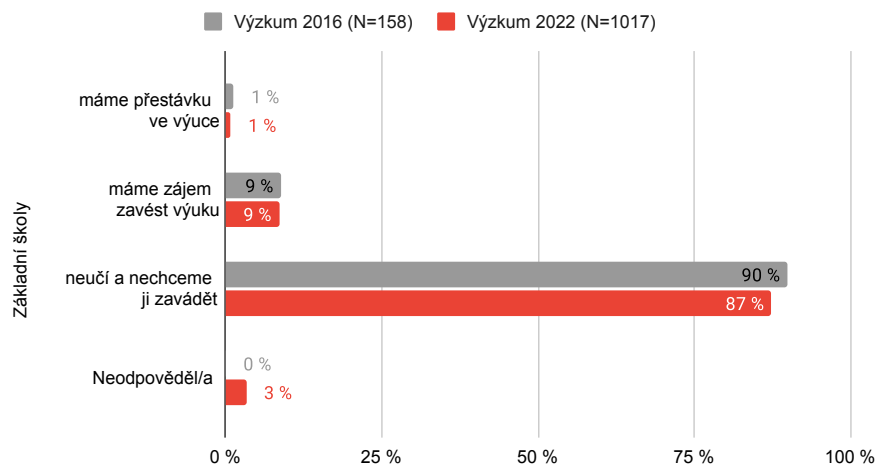
⁷ Kategorie odpovědi „Iniciovali ji studenti nebo rodiče“ byla nově zavedena v druhé vlně měření v roce 2021/2022 a je třeba přihlídnout ke skutečnosti, že se jedná o zaznamenaný výskyt z pohledu ředitele/pedagoga školy, který dotazník vyplňoval.

spíše tím, že obor nepovažují za důležitý nebo se orientují na jiné oborové priority.

Naopak **zájem o zavedení výuky vzdělávacího oboru F/AV projevilo 9 % dotazovaných základních škol**, které aktuálně neučí F/AV. Pro většinu z nich (92 %) podobně jako v případě škol, které nemají zájem zavádět F/AV, platí, že se **potýkají s nedostatkem**

Q34 *Vyberte popis, který nejvíce odpovídá situaci vzdělávacího oboru filmová/audiovizuální výchova na Vaší škole.*

Graf 10. Zájem o zavedení F/AV na základních školách

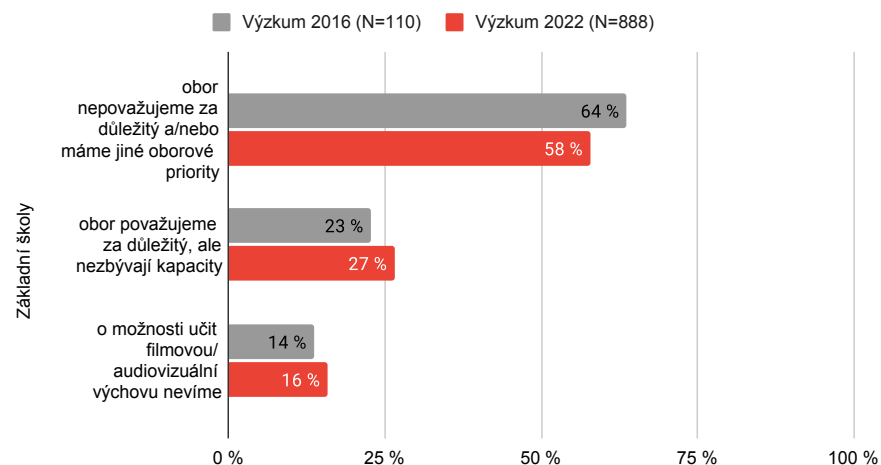

kapacit. Zbývajících 8 % základních škol z této skupiny uvedlo, že zde již právě **probíhá příprava zavedení** vzdělávacího oboru F/AV.

Další 1 % základních škol, kde se aktuálně F/AV nevyučuje, deklarovalo pouze **dočasnou přestávku** z důvodu personálních, organizačních a podobných změn a plánuje ve výuce oboru dále pokračovat.

Q35 *Nechceme zavést filmovou/audiovizuální výchovu, protože:*

Graf 11. Důvody nezájmu o zavedení výuky F/AV na základních školách

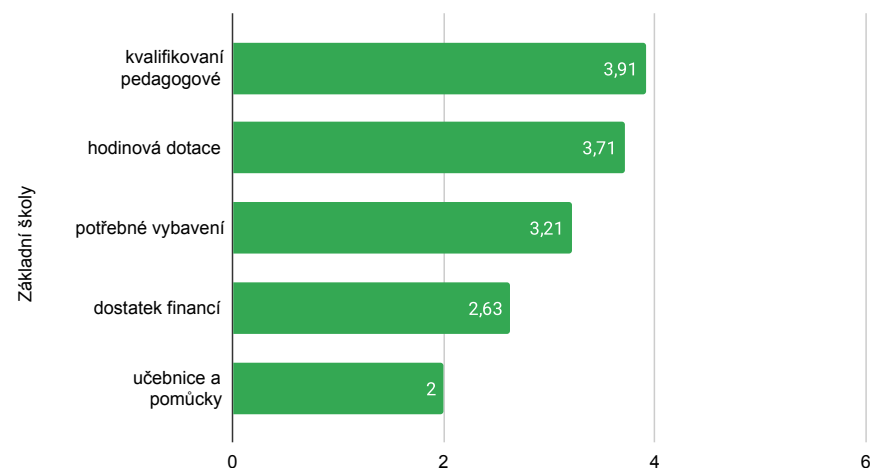

Pedagogové dále hodnotili, co jim pro zavedení výuky F/AV nejvíce chybí, a to na škále od 6 do 1, kdy 6 je nejdůležitější a 1 nejméně důležitý. Z podrobnější analýzy potřeb na základních školách, které mají zájem o zavedení F/AV nebo považují obor za důležitý, ale momentálně jim nezbývají kapacity (viz Q35) vyplynulo, že nejcitelněji na základních školách v našem souboru **chybí kvalifikovaní pedagogové** (průměrné skóre 3.9)⁸ a **hodinové dotace** (průměrné skóre 3.7) pro výuku F/AV. Důraz na absenci pedagogů ve vzorku základních škol přetrvává z měření v roce 2016/2017 a reflektuje aktuální stav rozvoje oboru F/AV, který není vyučován na žádné české pedagogické fakultě ani institucionálně z hlediska ukotvení ve výukových materiálech. Jeho konkrétní výuka na škole je svázána s osobou konkrétního vyučujícího, který je pro zavedení i nastavení obsahu předmětu určující. Na třetím místě základní školy cítí rezervy v **potřebném vybavení pro výuku F/AV** (průměrné skóre 3.2), což předjímá spíše praktické zaměření výuky F/AV na základních školách. **Potřeba financí** se pohybovala z hlediska priorit až za nimi (průměrné skóre 2.6). **Chybějícím učebnicím a pomůckám** byla při prioritizaci přiřazena spíše menší důležitost (průměrné skóre 2.0). Tato zjištění lze na základě vyjádření pedagogů v otevřených otázkách vysvětlit větší orientací základních škol na praktickou složku výuky F/AV, obecně menší potřebou teoretického ukotvení

předmětu v rámci teorie filmu u mladších žáků a rovněž saturací učebnicemi mediální výchovy, z nichž lze na základních školách podle pedagogů čerpat některá cvičení i v rámci výuky filmu.

Q37 *Chybí nám především: Prosíme, seřad'te sestupně podle důležitosti – kdy 6 je nejdůležitější a 1 nejméně důležitý.*

Graf 12. Prioritizace potřeb pro zavedení F/AV na základních školách (N=315)

⁸ 37. Chybí nám především: (Prosíme, seřad'te sestupně podle důležitosti – kdy 6 je nejdůležitější a 1 nejméně důležitý.)

a. kvalifikovaní pedagogové, b. potřebné vybavení
c. hodinová dotace
d. dostatek financí

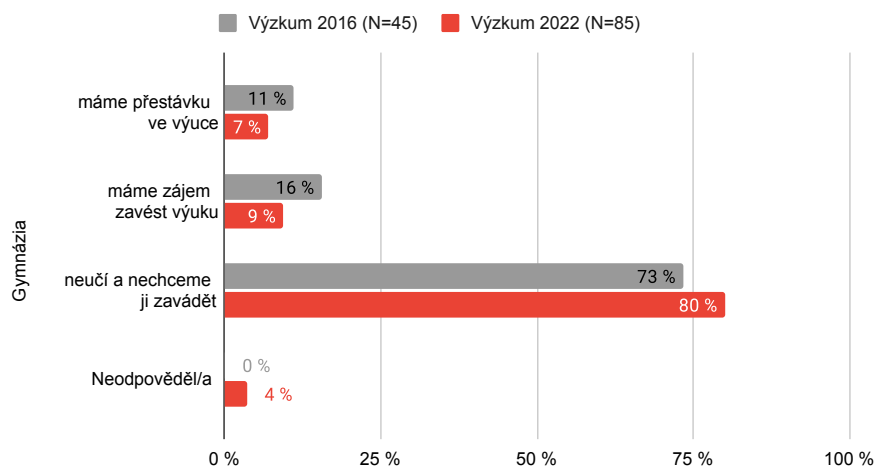
e. učebnice a pomůcky
f. jiné: ...

4.2.2. Gymnázia

Ve vzorku 85 gymnázií, na nichž se v současné době vzdělávací obor F/AV nevyučuje, nebyla výuka dosud **nikým iniciována v 88 % případů** (75 škol), což je signifikantně méně často než v případě základních škol. Pokud byla na gymnáziích v minulosti iniciována, pak nejčastěji pedagogem nebo jiným pracovníkem

Q34 *Vyberte popis, který nejvíce odpovídá situaci vzdělávacího oboru filmová/audiovizuální výchova na Vaší škole.*

Graf 13. Zájem o zavedení F/AV na gymnáziích

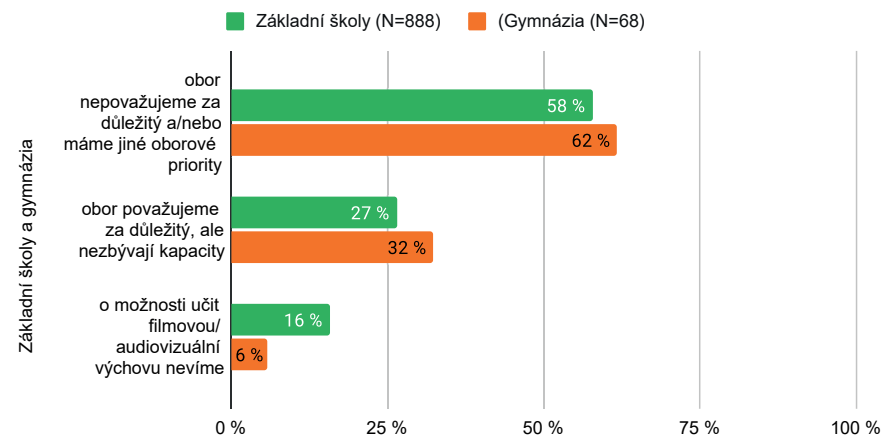

školy (8 %, tj. 7 gymnázií). Studenti ani jejich rodiče zatím výuku na těchto gymnáziích nepodnítli.

Pro většinu gymnázií, která v současnosti F/AV neučí, platí, že **nemají zájem ji zavádět (80 % škol)**. Dalších 7 % gymnázií se nachází v **přechodném období**, kdy mají přestávku ve výuce F/AV, ale hodlají s ní dále pokračovat. Ve srovnání se základními školami je to signifikantně více škol (1 % ZŠ oproti 7 % gymnázií).

Q35 *Nechceme zavést filmovou/audiovizuální výchovu, protože:*

Graf 14. Důvody nezájmu o zavedení výuky F/AV na základních školách a gymnáziích

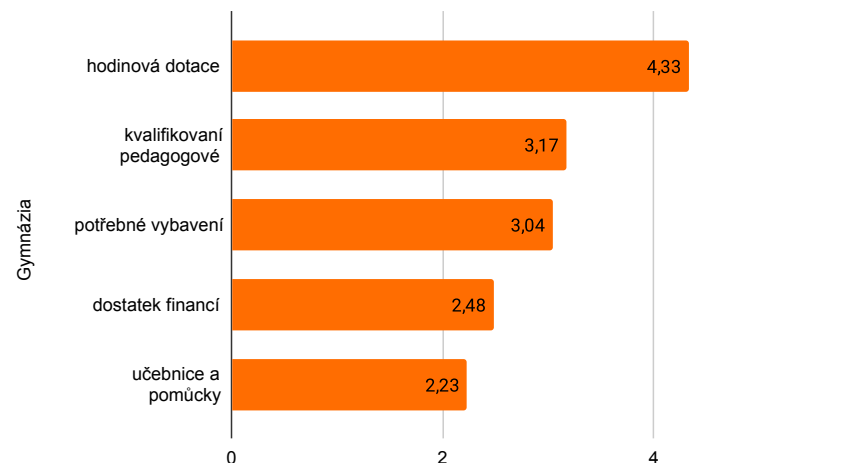
Zájem o nové zavedení vzdělávacího oboru F/AV deklarují oslovení zástupci gymnázií v podobném zastoupení jako u základních škol (9 % gymnázií i 9 % základních škol).

Gymnázia, která nemají zájem o zavedení F/AV, tak činí především z toho důvodu, že obor **nepovažují za důležitý a/nebo mají jiné oborové priority** (62 %). V 32 % případů obor sice považují za důležitý, ale nezbývají jim kapacity. Jen relativně málo gymnázií, která nevyučují F/AV, o možnosti učit tento vzdělávací obor **neví** (6 %). Situace je tedy odlišná ve srovnání se základními školami, mezi nimiž je povědomí o možnosti výuky F/AV signifikantně nižší (16 % ZŠ, které neučí F/AV, o ní neví).

Průzkum ukazuje, že česká gymnázia, na kterých se F/AV nevyučuje, ale mají o její zavedení zájem, stejně jako v roce 2016/2017 vnímají jako největší překážku především **chybějící hodinové dotace** (průměrné skóre 4.3)⁹, a to se signifikantně vyšší prioritou nežli na základních školách. S větším odstupem pak mezi překážkami pro zavedení F/AV na gymnáziích následuje **nedostatek kvalifikovaných pedagogů** (průměrné skóre 3.2), o nichž z dalších zjištění víme, že jsou ve většině případů iniciátory zavedení a realizace výuky F/AV na školách. Teprve poté z hlediska priorit brání zavedení F/AV **rezervy v potřebném vybavení** (průměrné skóre 3.0), **nedostatek financí** (průměrné skóre 2.5) a **učebnic a pomůcek** (průměrné skóre 2.2).

Q37 *Chybí nám především:
Prosíme, seřad'te sestupně podle důležitosti – kdy 6 je nejdůležitější a 1 nejméně důležitý.*

Graf 15. Prioritizace potřeb pro zavedení F/AV na gymnáziích (N=28)

⁹ Formulace otázky 37 viz popis ke Grafu 15.

4.2.3. Další využití filmu na obou typech škol

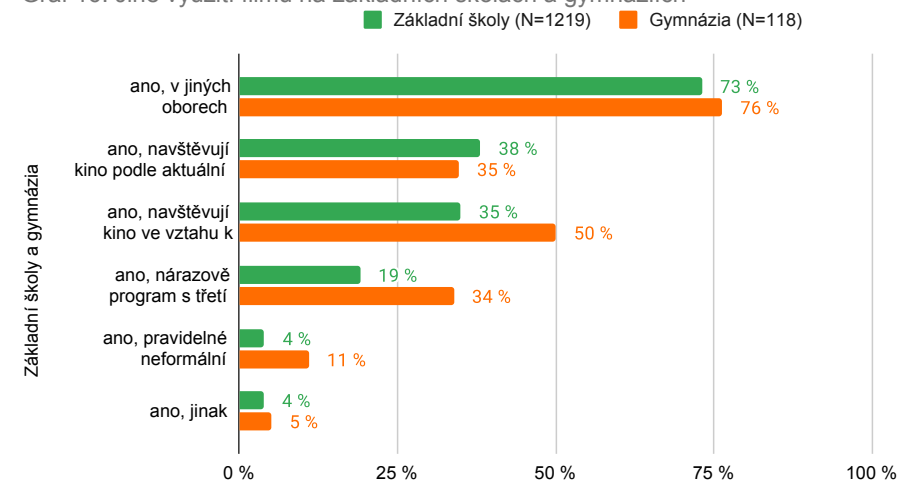
V souladu s očekáváním téměř všechny základní školy (96 %) a gymnázia (98 %) **využívají film ve výuce nebo v neformálních kurzech mimo obor F/AV**. Nejčastěji jako **učební pomůcku v jiných oborech** (73 % gymnázií a 76 % základních škol). Oproti roku 2016/2017 je to ale signifikantně méně rozšířená praxe na obou typech škol (84 % základních škol a 87 % gymnázií v roce 2016/2017).

Dalším rozšířeným způsobem využití filmu ve školách jsou **nárazové návštěvy kin**. Co se týče přístupu k návštěvě kina, základní školy se rozhodují v podobném zastoupení jak podle aktuální distribuční nabídky (38 %), tak podle preferencí pedagoga ve vztahu k učivu (35 %). Na gymnáziích převažuje volba programu pedagogem provázaná na učivo (50 %), ačkoliv výběr z distribuční nabídky má také své místo na více než třetině škol tohoto typu (35 %). Nárazový program s filmovou tematikou ve spolupráci s třetí stranou, který není součástí konkrétního předmětu, organizuje pětina základních škol (19 %) a asi třetina gymnázií (34 %).

Pravidelné neformální filmové vzdělávání (odpolední kroužky, dětské/studentické filmové kluby nebo festivaly) organizované samotnými školami se realizuje v menší míře **na 11 % gymnázií**

Q38 *Využíváte film ve vaší škole jiným způsobem?
(Více možných odpovědí.)*

Graf 16. Jiné využití filmu na základních školách a gymnáziích

a pouze 4 % základních škol. Signifikantně častěji se jedná o školy, které učí F/AV (12 % škol, které učí F/AV oproti 4 % škol, jež F/AV neučí).

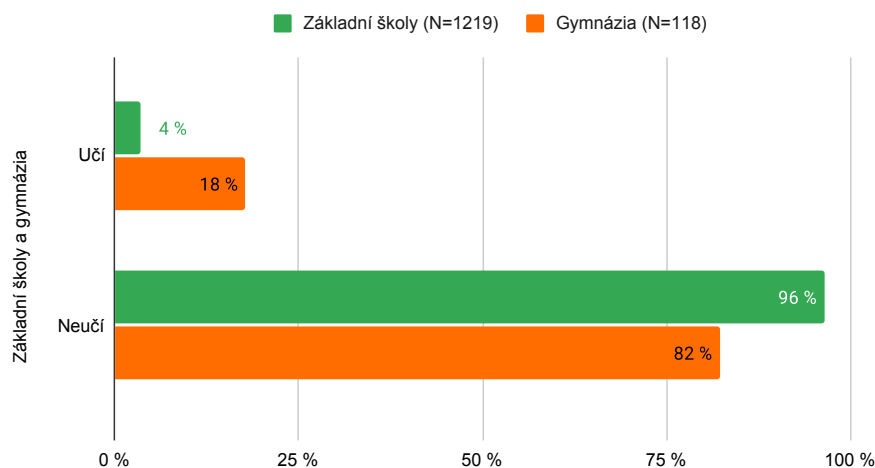
3.3. Školy a pedagogové, kteří vyučují vzdělávací obor F/AV

3.3.1. Škola

Jak již bylo uvedeno, dle zjištění naší studie se F/AV vyučuje na 4 % základních škol a 18 % gymnázií. **Výsledky prezentované v této části zprávy zahrnují souhrnně všechny školy, které F/AV vyučují.** Struktura vzorku vychází z reprezentativních výběrových

Q2 *Učí se na Vaší škole filmová/audiovizuální výchova?*

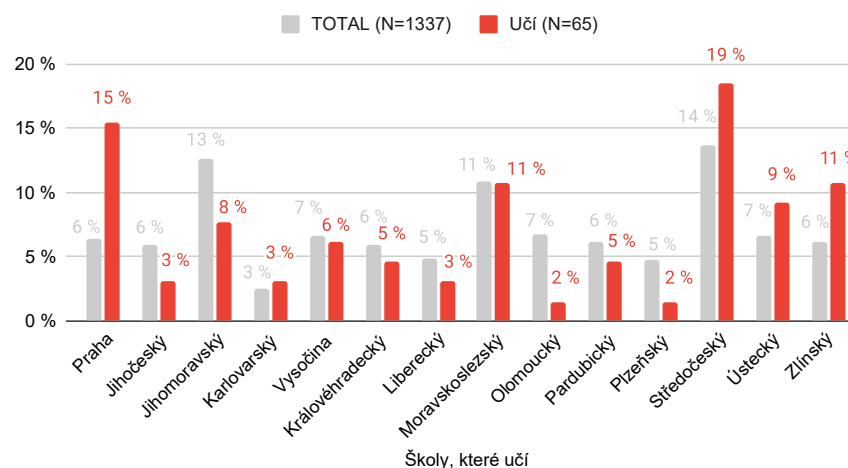
Graf 17. Zastoupení F/AV podle typu školy

šetření na základních školách a gymnáziích provedených dle metodologie popsané výše. Velikost vzorku je určena mírou rozšíření oboru F/AV na českých školách, vzorek nebyl pro účely této analýzy doplňován, je tedy reprezentativní vůči celé populaci škol, které F/AV vyučují.

Sledovaný vzorek 65 škol, na kterých se F/AV vyučuje, tvoří 44 základních škol a 21 gymnázií.¹⁰ Na nižších stupních gymnázia (tj. alternativní ročníky 6.–9. třídy ZŠ) se vyučuje na šesti školách, oproti tomu výhradně v posledních dvou ročnících gymnázií se učí na 13 školách.

Graf 18. Zastoupení škol, které učí F/AV, podle krajů

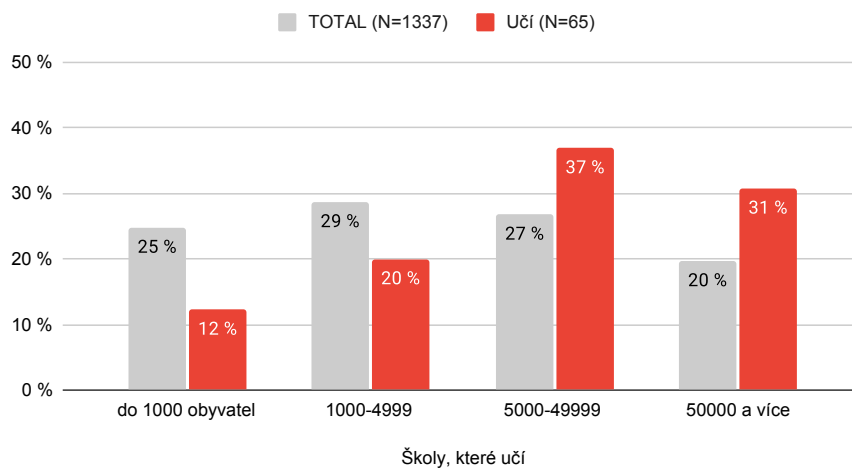

¹⁰ Vzorky škol, které učí F/AV (resp. jejich třídění na základní školy a gymnázia), jsou reprezentativním výběrem vůči základnímu souboru českých škol. Vzhledem k nízkým hodnotám je třeba považovat zjištění prezentovaná v této analýze za indikativní.

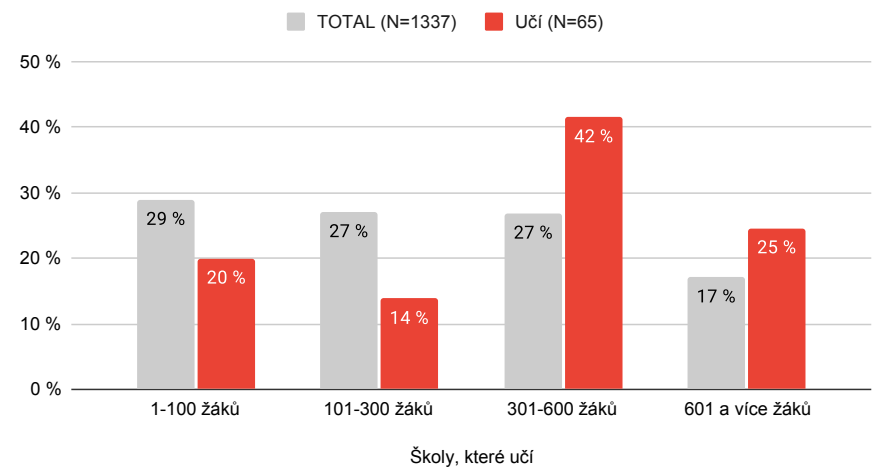
Podle očekávání studie potvrdila indikativní výsledky z roku 2016/2017, tedy že školy, které sídlí **v hlavním městě Praze, nabízejí výuku F/AV relativně častěji než školy v ostatních regionech** (15 % škol, které učí F/AV, sídlí v Praze; oproti 6 % ze všech českých škol, které mají sídlo v hlavním městě Praze).

Dále se potvrdilo, že F/AV se vyučuje častěji na školách, které sídlí ve velkých obcích s více než 5 000 obyvateli. Naopak v obcích pod 1 000 obyvatel je signifikantně méně škol, které vyučují F/AV (12 % ze škol vyučujících F/AV oproti 25 % ze všech škol).

Graf 19. Zastoupení škol, které učí F/AV, podle počtu obyvatel obce

Graf 20. Zastoupení škol, které učí F/AV, podle kapacity školy

4.3.2. Výuka

F/AV se vyučuje nejčastěji jako součást jiného předmětu nebo jiné formy výuky (62 % z gymnázií, která učí F/AV, a 73 % ze základních škol s výukou F/AV). Pokud se F/AV vyučuje jako **samostatný předmět**, na zhruba pětině škol (25 % základních škol a 19 % gymnázií), které ji vyučují, má status **povinně volitelného předmětu**. Jako **povinný předmět** vyučuje F/AV dalších 5 %

základních škol, resp. 10 % gymnázií. Ve zhruba stejném zastoupení (14 %) existuje na gymnáziích navíc i ve formě samostatného **nepovinného předmětu**.

Kvalitativní insight

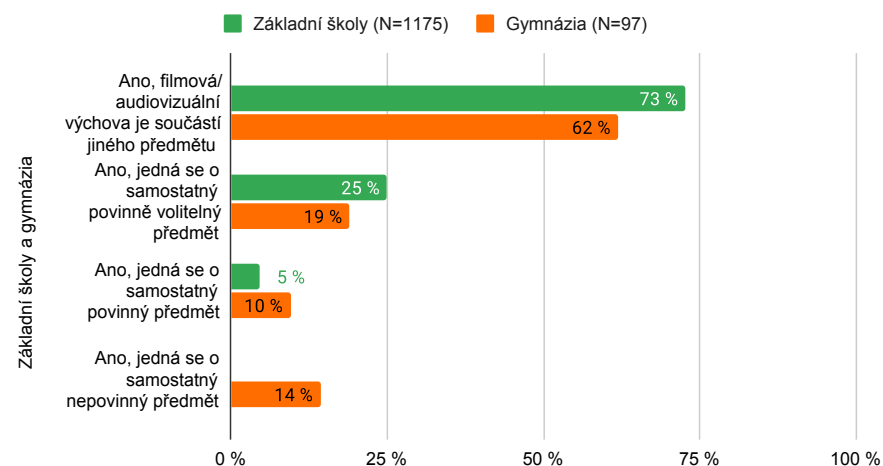
Zejména v prostředí gymnázií se zdá být typické, že pedagogové F/AV **neučí film pouze v jednom předmětu**, který považují z hlediska výuky F/AV za stěžejní, ale velmi často aplikují dílčí témata nebo metody **i ve svých ostatních předmětech**, které s výukou filmu primárně nesouvisejí.

„Nejedu jenom češtinu a výtvarku, ale film tam mám vždycky, takže nikdy si neodpustím takovou tu aluzi, odbočku stranou. A můžu to prostě dát kamkoliv.“ (Jana, VG, Dějiny umění)

K otázce **hodinových dotací předmětů**, v rámci nichž vyučují F/AV, se vyjádřila pouze polovina pedagogů z našeho výběrového souboru.¹¹ Indikativní zjištění nicméně potvrzují předpoklad, že zatímco **na gymnáziích** je F/AV častěji vyučována **v rámci**

Q2 Učí se na Vaší škole filmová/audiovizuální výchova?

Graf 21. Forma výuky F/AV na základních školách a gymnáziích

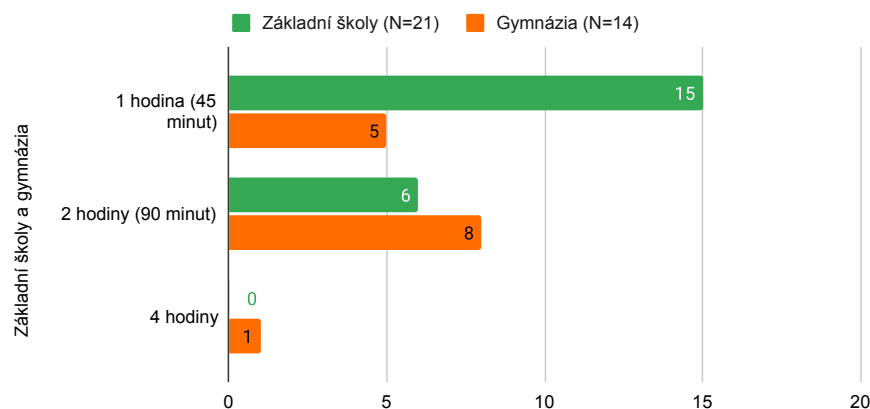

alokace dvou vyučovacích hodin (90 minut) týdně (8 učitelů ze 14), **na základních školách** je převládající časová dotace jedna **vyučovací hodina** (45 minut) za týden (15 učitelů z 21). V souladu se zjištěními z kvalitativní fáze výzkumu tento faktor, vedle věkového složení žáků/studentů atd., významně ovlivňuje například výběr filmů a filmových ukázek promítaných při výuce a celkové zaměření výuky.

¹¹ Otázka Q15 („Jaká je hodinová dotace filmové/audiovizuální výchovy pro jednoho studenta?“) byla zodpovězena pouze 35 pedagogy z celkového počtu 65 pedagogů vyučujících F/AV.

Q15 *Jaká je hodinová dotace filmové/audiovizuální výchovy pro jednoho studenta, jehož se tato výuka týká? V případě toho, že se předmět vyučuje ve více třídách, prosíme o modelový příklad. (Prosím, vyplňte ve formátu, který Vám více vyhovuje.)*

Graf 22. Hodinová dotace výuky F/AV na základních školách a gymnáziích

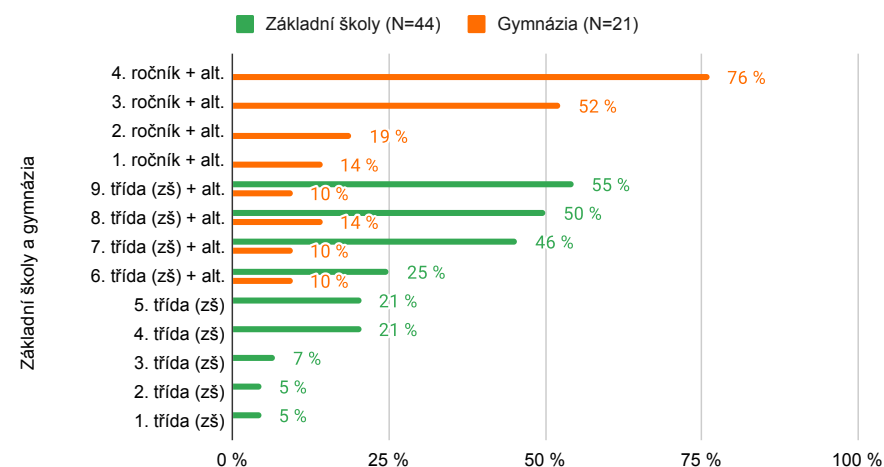

Nejčastěji se F/AV vyučuje **v posledních dvou ročnících gymnázií** (třetí a čtvrtý ročník čtyřletého studia a alternativní ročníky víceletých gymnázií) a **v posledních třech ročnících základních škol**. V našem vzorku vyučuje F/AV v posledním ročníku 76 % gymnázií učících F/AV, v předposledním ročníku 52 % těchto škol.

Asi polovina základních škol, kde se učí F/AV, vyučuje tento obor v sedmých, osmých a devátých ročnících. Za zmínku stojí, že ve čtvrtých, pátých a šestých ročnících zařazuje F/AV do výuky až čtvrtina základních škol, které tento obor učí, na 5 % těchto škol se F/AV učí již v prvním ročníku.

Q17 *V jakých ročnících filmovou/audiovizuální výchovu vyučujete? (V případě, že se jedná o volitelný předmět, který si mohou zapsat studenti více ročníků, zaškrtněte prosím všechny tyto ročníky.)*

Graf 23. Ročníky, ve kterých se vyučuje F/AV na základních školách a gymnáziích

Na základě zjištění z našeho vzorku se **na gymnáziích**, nehledě na formu výuky, F/AV vyučuje nejčastěji **v rámci dvou oborových zaměření – Dějin umění a Výtvarné výchovy** na jedné straně (asi třetina škol) a Českého jazyka a literatury na straně druhé (asi čtvrtina škol). **Na základních školách** v našem výběrovém souboru převládá přirozené začlenění F/AV do výuky **Informatiky** (cca 14 % ZŠ učících F/AV), **Mediální výchovy** (cca 10 % ZŠ učících F/AV) a také Českého jazyka a literatury (10 % ZŠ učících F/AV). Dále (již spíše okrajově v jednotkách případů¹²) je profílance F/AV diferencovaná zřejmě zejména s ohledem na stupeň a ročník,¹³ v němž se F/AV vyučuje – na prvním stupni se objevila i výuka v rámci předmětu **Pracovní činnosti**, v rámci **Dramatické výchovy**, někdy se pojí také s nepovinným zapojením do tvorby školní televize.

Kvalitativní insight

Spojení F/AV s výukou českého jazyka a literatury se týká častěji gymnázií a probíhá na několika úrovních. Přirozenou spojkou mezi oběma obory jsou **filmové adaptace literárních děl**. Učitelé F/AV tímto reagují na potřebu svých žáků/studentů vnímat literaturu skrze film, zároveň ale akcentují

nezastupitelnost mezi oběma obory a schopnost zprostředkovat ve svých hodinách rozdíl mezi filmovým a literárním zpracováním tématu. Analýza filmových adaptací literárních předloh zároveň bývá prvotním tématem, přes které učitel českého jazyka rozvine výuku F/AV na škole. S odhalením dalších možností obsahového naplnění F/AV se mohou adaptace s odstupem jevit jako podružné téma.

Dalšími tématy F/AV, která pedagogové rozvíjejí v rámci českého jazyka, jsou například audiovizuální zpracování slohových útvarů (např. popis pracovního postupu, vyprávění), převod filmového námětu do povídky a naopak.

„Objevil jsem Khan academy, která učí s pomocí studia Pixar, jak vytvářet příběhy. Tam jsem si uvědomil, že ty děcka to baví mnohem víc, když to spojí s něčím, co je pro ně atraktivní. A přitom dělají to stejné – píšou vypravování.“
(Lukáš, VG, Filmový seminář)

„Měli jsme taky téma přepis filmu do povídky. To bylo také zajímavé i z toho literárního hlediska a vůbec, jestli dokážou zúžit to obrovský téma filmu a obzvlášť, když jsou tam nějaký psychologický vazby, tak jak to napsat do té povídky. Bylo to docela těžký.“ (Marta, VG, Literatura a film)

¹² Shodně 5 % v rámci výtvarné výchovy, občanské výchovy a projektových dnů.

¹³ Vzhledem k velikosti vzorku škol, které učí F/AV (resp. jejich třídění na základní školy a gymnázia), je třeba považovat prezentovaná zjištění za indikativní.

„Vlastně si to propojím třeba v českém jazyce a následně píšeme sloh, kde se snažíme napsat literární povídku třeba nebo odvyprávět ten film – jak by to vypadalo jako povídka literární, která předchází do filmu. A někdy použiju fotografii, anebo úsek filmu a co se dělo před tím, co se děje potom. Prostě to s tím propojím, abychom zkusili trochu formulovat myšlenky, vytvářet myšlenky, aby nám bylo rozumět.“ (Jana, VG, Dějiny umění)

Implementace F/AV do hodin literatury na vyšším stupni gymnázií se zdá být komplikovaná v tom, že z podstaty jde proti tradičnímu a většinově praktikovanému zaměření na přehledovou výuku literárních autorů a literárních děl. Zdá se, že pedagogové v práci s filmem inklinují spíše k intenzivnějšímu, hloubkovému rozboru díla a tvůrčího přístupu. Koncovým kritériem, které je třeba naplnit, je příprava studentů k maturitní zkoušce. S ohledem na tento fakt nepanuje mezi učiteli shoda na tom, zda hodiny českého jazyka / literární semináře poskytují dostatečný prostor pro výuku filmu.

„V semináři českého jazyka v oktávě mě studenti vysloveně nutí: ‚Pane učiteli, něco k maturitě aspoň.‘ Já jim vždycky

říkám, že jsou i lepší filmy, ale ten tlak je prostě hrozně velký. Když mám tři věci, které si mohu zvolit, tak skoro vždycky jsou to adaptace nějakých děl k maturitě. Protože pro ně je cenné i to rozebírání, jak k tomu přistupujeme, jak se o tom bavíme, jim se to líp uloží v paměti a pak to můžou použít.“ (Lukáš, VG, Filmový seminář)

„Já se potýkám s nedostatkem času. Pořád je tam ta představa maturit, kdy oni musí pracovat s textem, takže víc času tomu nemůžu věnovat. I když ráda bych ho tam měla. Taky jim promítám filmy a rozebíráme je. Zvlášť třeba když to končí jinak než v literatuře. Ale víc se věnuji tomu textu v předmětu čeština.“ (Marta, VG, Literatura a film)

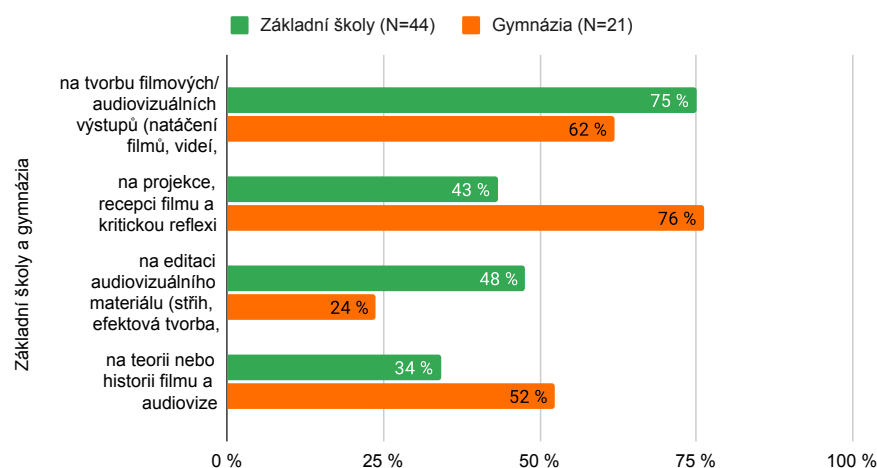
V rámci výběrového vzorku gymnázií nelze říci, že by převažovalo **zaměření na teoretickou nebo praktickou složku výuky F/AV**. Projekce, recepce a kritická reflexe filmu je napříč školami gymnaziálního typu náplní výuky v podobné míře¹⁴ (76 %) jako tvorba filmových/audiovizuálních výstupů a teorie (62 % gymnázií) nebo historie filmu a audiovize (52 %). Nejméně se gymnázia ve výuce věnují editaci audiovizuálního materiálu (24 % gymnázií). Základní školy vykazují očekávatelně poněkud

¹⁴ S ohledem na velikost vzorku nejsou rozdíly statisticky signifikantní.

jiný profil obsahu výuky F/AV. V souhrnu se nejvíce zaměřují na tvorbu (75 %) a následnou editaci audiovizuálního materiálu (48 %). Necelá polovina základních škol (43 %) zařazuje do výuky F/AV také projekci, recepci a kritickou reflexi filmu. Nejméně vyučují základní školy teorii nebo historii filmu (34 %), což se zdá být logické s ohledem na věk žáků základních škol a tradici českého školství.

Q18 *Váš vyučovaný předmět/předměty je/jsou zaměřen/y: (Více možných odpovědí.)*

Graf 24. Zaměření výuky F/AV na základních školách a gymnáziích

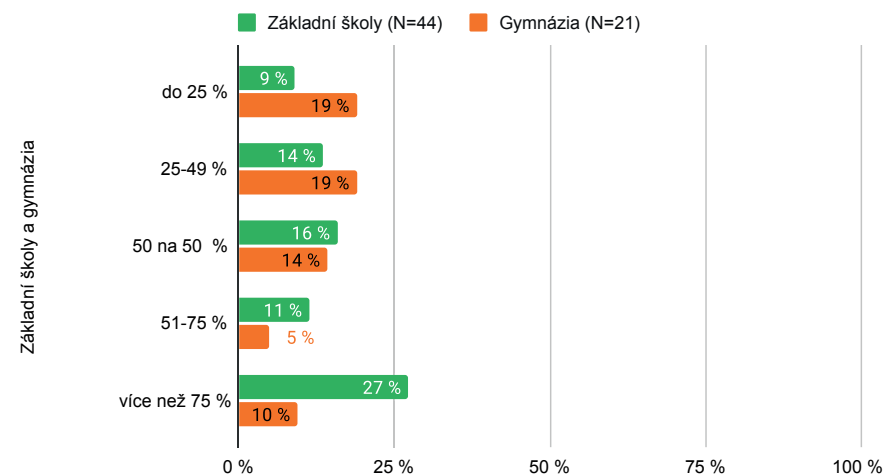

¹⁵ Tj. v zastoupení 75 % a více receptivní/teoretické složky ve výuce F/AV.

Z hlediska vnitřního poměru receptivní/teoretické a tvůrčí/praktické složky ve výuce F/AV **40 % škol v našem vzorku vyučuje kombinaci obou složek**. Ve vzájemném srovnání obou typů škol se na gymnáziích vyučuje relativně častěji „především receptivní/teoretická složka F/AV“¹⁵ (19 % gymnázií, která učí F/AV) a naopak základní školy mají ve výuce filmově orientovaných předmětů

Q19 *Jaký je poměr produktivní a receptivní složky výuky? (Tvorba, praxe.)*

Graf 25. Podíl produktivní složky výuky F/AV na základních školách a gymnáziích

¹⁶ Tj. v zastoupení 75 % a více tvůrčí/praktické složky ve výuce F/AV.

relativně více zastoupenou „především tvůrčí/praktickou složku“¹⁶ (27 % základních škol, které učí F/AV).

Kvalitativní insight

Jedna z klíčových otázek, které si pedagogové kladou při nastavování výuky F/AV, se týká **posloupnosti** praktické a teoretické složky výuky. Mezi učiteli panuje přesvědčení, že zejména studenti vyššího stupně gymnázia by neměli přistoupit k tvorbě filmu bez **předchozího teoretického poučení**, které diferencuje výuku F/AV od jiných aktivit spojených s pořizováním audiovizuálního materiálu. Obvyklým modelem výuky F/AV v rámci samostatných předmětů, který naplňuje tento předpoklad, je výuka zaměřená na teorii v první polovině předmětu (obvykle pololetí) a tvorba praktického výstupu v druhé polovině. Alternativně řeší pedagogové nutnost a priori poučení i prostřednictvím jiných metod výuky např. projektovým vyučováním.

„Moje primární zaměření bylo taky na historii filmu, aby se dokázali zorientovat, aby si uvědomili některé postupy. Já jsem třeba mluvil se studenty o Záhadě Blair Witch a oni

vůbec nevěděli, o co se jedná. Na to já říkám, že když půjde tato kamera, tak je úplně jasné, od koho to je.“ (Lukáš, VG, Filmový seminář)

„V rámci projektu máme vyhlášené téma a k tomu jsou k dispozici vyučující se svými předměty. Dodávají informace, řeší to poučení, aby byli [studenti] schopni točit – něco z historie filmu, na IVT se dozví, jak bude pracovat kamera, fyzika, výtvarné umění apod. [...] Když je to projekt, tak to děláme na vyšším gymnáziu, kdy už ty informace můžou dostat.“ (Jana, VG, Dějiny umění)

U mladších dětí na prvním, ale ještě i druhém stupni základních škol akceptují a aplikují pedagogové opačný postup, při němž žáci/studenti nejprve natočí filmový/audiovizuální obsah a zvolené postupy si uvědomují a reflektují až **ex post v rámci procesů získávání zpětné vazby** – nejčastěji v rámci projekcí před spolužáky spojenými s analýzou a (z hlediska váhy někdy sekundárního) hodnocení učitelem. Filmová tvorba se tedy realizuje metodou pedagogem řízené volné tvorby s využitím postupů pokus-omyl a až následně se na příkladech korigují filmové postupy.

„Ty naše děti, když točí třeba v primě, ony o to mají velký zájem, tak tam je určitě nezahlcujeme a priori nějakou historií. V podstatě začnou točit a jde to obráceným směrem, že teda ty projekce svoje někde představí a dozvědí se, jestli tam je teda třeba nějaká chyba, zásadní věc, ve které by pak neměly pokračovat dál.“ (Jana, VG, Dějiny umění)

„Vlastně před první animací jim toho ani tolik neřeknu, ale oni pak sami viděj, že ta tužka po tom stole skáče a že to není souvislý a že tam potřebujou víc snímků, že tam musej trošku pracovat s tím, jak rychle jdou za sebou, když to nastavujou, musej upravovat různé věci. Takže spíš to děláme pokus-omyl, učí se to v rámci nějakého procesu.“ (Lucie, ZŠ, Filmová a audiovizuální výchova)

Pro učitele, kteří s výukou F/AV začínají, je vypořádání s poslušností výukových témat v tomto smyslu podstatným problémem oboru, k němuž musí v průběhu své praxe zaujmout postoj.

„Ještě si ve mně sedá, kdy je lepší jim říct o produkčních rolích a kdy začít historií a těžšími věcmi. Hodně se to prolíná.“ (Marek, VG, Filmová maturitní specializace)

Potřeba zařadit do výuky F/AV teoretickou a praktickou složku se v dotaznících promítla i do otevřených odpovědí pedagogů na otázku, jaká tři **hlavní témata považují v obsahu F/AV za nejdůležitější**.¹⁷ Mezi nejčastěji zmiňované patří:¹⁸

- tvorba filmu (vývoj, tvůrčí postupy, poučená tvorba, tvorba scénáře, role ve filmovém štábu, tvorba dokumentu, tvorba digitálního záznamu, tvorba animací apod.);
- historie filmu (přehled, důraz na konkrétní etapy – zejména nová vlna, významné osobnosti, významná díla);
- kritická reflexe filmu (rozvoj vnímavosti vůči filmu jako předmětu kritiky);
- editace filmu (zejména práce se stříhovým softwarem);
- teorie filmu (základy filmového názvosloví, specifika filmové tvorby, problematika literární předlohy a filmové adaptace apod.);
- film jako medium (vč. mediální gramotnosti, pozice v rámci mediální výchovy);
- film jako sebereflexe (nástroj sebevyjádření);
- film jako reflexe společnosti (otázky společenských problémů, problémů životního prostředí, uchopení reality, odraz dějin ve filmu, poselství apod.);
- film jako umění (estetická hodnota filmu).

Sami pedagogové vyučující F/AV si definují několik **hlavních cílů výuky tohoto oboru**. „*Jádro a hranice F/AV záleží na tom, který*

¹⁷ Analýza otevřené otázky Q25.

¹⁸ Témata jsou seřazena orientačně dle procentuálního zastoupení zmínek se zohledněním prioritizace tématu (primární, sekundární a terciární) respondenty.

vyučovaný předmět si definují.“ (Lukáš, VG, Filmový seminář) Jako nejpodstatnější se ukazuje **schopnost kriticky přemýšlet o filmu**, ale např. i o jiných audiovizuálních obsazích (22 % škol, které učí F/AV). Výuka F/AV by také měla rozvíjet **schopnost rozpoznat kvalitní tvorbu** (umělecký aspekt filmu), a to zejména z pohledu učitelů na gymnáziích (33 % gymnázií učících F/AV vs. 7 % základních škol).

Kvalitativní insight

Prostřednictvím rozvoje kritického myšlení a schopnosti vnímat ve filmu nejen dějovou linku by podle pedagogů měla F/AV zpřístupnit žákům/studentům filmy, na které by se běžně z vlastní iniciativy nepodívali.

„Ze začátku koukaj, ale pak je to samo zaujme, pak si o to i sami říkají, že pouštím takový divný filmy.“ (Marta, VG, Literatura a film)

Výuka F/AV má podle učitelů sloužit také k **rozvoji kreativity** (9 % pedagogů učících F/AV) a v neposlední řadě **rozvoji praktických**

a technických dovedností ve smyslu práce s filmovým hardwarem i softwarem (8 % učitelů učících F/AV).¹⁹

Kvalitativní insight

Srovnávají-li pedagogové kreativitu žáků ve věku odpovídajícímu druhému stupni základních škol a na vyšším stupni gymnázií, vychází jako kreativnější mladší skupina. Žáci/studenti druhého stupně a nižšího stupně gymnázií se rádi zapojují do aktivit spojených s výrobou filmu, ale i vydáváním školního časopisu nebo vysíláním školní televize. Krize kreativity, přicházející ve sledovaném věku na konci povinné školní docházky zapříčiňuje podle zkušeností učitelů v oboru F/AV jednak problémy s disciplínou při plnění dlouhodobých úkolů, ale také např. menší ochotu brát vážně téma a prezentovat zpracování před vrstevníky.

„Od primy do kvarty to funguje, starší točí spíš fórky. [...] Menší děti jsou velmi aktivní, a ještě mají ambice, že něco úžasného vytvoří. Velcí velmi obtížně vyhledávají informace, špatně s nimi pracují, neplní termíny...“ (Jana, VG, Dějiny umění)

¹⁹ Zjištění vycházejí z analýzy odpovědí na otevřenou otázku Q24 – zastoupení odpovědi je přirozeně nižší v závislosti na neomezených možnostech odpovědi a ochotě otázku zodpovědět. Výstupy mají spíše kvalitativní ráz a mapují struktury uvažování pedagogů.

Kromě výše uvedených hlavních cílových oblastí ale pedagogové zmiňovali i několik dalších dílčích kompetencí, které z jejich pohledu obor F/AV naplňuje.²⁰ Nejčastěji zaznívaly dovednosti z oblasti **soft skills, osobnostního rozvoje i některých klíčových kompetencí dle RVP**. Šlo konkrétně o posilování schopnosti spolupráce, práci v týmu a dělbu rolí, manažerské dovednosti, time management, důslednost a vytrvalost v plnění dlouhodobých a multifázových zadání, prezentační schopnosti apod., vázané zejména na tvůrčí složku výuky F/AV.

Kvalitativní insight

Schopnost plnění dlouhodobých úkolů, rozvržení času a pracovní morálky se ukazuje jako opakující se náročná pedagogická výzva při zpracování zadání praktické části F/AV (jednotlivě, ale i ve skupinách). Opět lépe tyto úkoly podle výpovědí učitelů zvládají studenti nižších ročníků gymnázií a věkově odpovídající žáci základních škol, u nichž převládá vysoká motivovanost ke splnění úkolu. Naopak u starších studentů se častěji stává, že systematicky nepracují a pedagogové hledají strategie, jak je při plnění úkolu „projektového charakteru“ podpořit – např. nastavením

termínů průběžných konzultací (periody volí pedagog i sami studenti), časovým a věcným plánováním projektu v digitální platformě (například Google Classrooms) apod.

„Proti neodevzdávání bojuju tím, že je nechám domluvit harmonogram. Řeknu: ‚dneska začínáme, tady víte, že končíme, a je mi to úplně jedno, ale teď se tady domluvte a dejte tam – musíte udělat první draft, druhý draft, finální práci, odevzdat. Tak si to do těch měsíců rozvrhněte a řekněte mi jen datумы, kdy vám to mám zkontrolovat.“ (Marek, VG, Filmová maturitní specializace)

V oblasti tvorby filmu byl dále akcentován nejen proces tvorby umožňující rozvoj klíčových praktických a technických dovedností, ale také samotný **výstup tvorby v podobě audiovizuálního produktu**, který se podle učitelů stává významným **zdrojem sebehodnocení** žáků a studentů, ale také **předmětem zpětné vazby spolužáků**. Schopnost hodnotit práce vrstevníků a zároveň se se svým produktem stát subjektem takového hodnocení považují za důležitý moment v rozvoji osobnosti dítěte. Opakovaně zmiňovali pedagogové přínos F/AV v oblasti rozvoje schopnosti

²⁰ Analýza otevřené otázky Q25.

sebereflexe a sebevyjádření a dále také schopnosti objektivního zachycení reality a reflexe společensky významných jevů.

Kvalitativní insight

V rámci výuky F/AV, zejména její praktické složky, učitelé vedle (namísto) rychlé klasifikace často volí alternativní přístupy k hodnocení žáků. Vycházejí z předpokladu, že žáci/studenti rádi prezentují své produkty a (nejen) v oblasti filmové tvorby zahrnují do hodnocení **zpětnou vazbu spolužáků**. V některých projektech dávají pedagogové v celkovém součtu hodnocení vrstevníků větší váhu než vlastnímu hodnocení. Dbají na rozvoj techniky hodnocení a kulturu zpětné vazby – konstruktivní kritika, technika sendviče, formativní hodnocení (aby umožnili posun studenta/žáka) apod. Někteří učitelé zahrnují i reflexi získaného hodnocení žákem a sebehodnocení. Dalším zdrojem hodnocení jsou filmové soutěže, ať již školní, anebo i nezávislé, kterých se s výtvořů z F/AV někdy účastní.

„On něco vyzkouší, spolužáci mu řeknou: ‚tohle jsi udělal dobře, tady se ještě můžeš posunout‘. On to posune. Když

ten okruh udělá třeba třikrát, tak na konci vidí, že tady ten cíl je. Dojde do toho cíle a já ho zhodnotím. A je jedno jestli slovně, anebo číselně, protože on ví, že tam byl nějaký proces a ta možnost se formovat.“ (Lukáš, VG, Filmový seminář)

„Oni to mají rádi. A pak už i vědí, čeho si mají všímat, takže když to skončí, tak pak už rovnou začnou hodnotit, aniž by se na to člověk ptal.“ (Marta, VG, Literatura a film)

„Ti mladší se chtějí předvést. Pozvou si třeba i třídního do poroty, pozvou ředitelku nebo další, kteří zrovna chtějí, a to je baví.“ (Jana, VG, Dějiny umění)

Přístup ke klasifikaci v rámci výuky F/AV záleží na **ročníku** a **„typologii“** předmětu, v rámci něhož je film vyučován. V předmětech, které mají povahu „výchovy“, na základních školách probíhá klasifikace někdy spíše pro forma. Naopak průběžné výstupy z povinně volitelných seminářů na gymnáziích jsou klasifikovány v podobném stylu jako práce v hlavních předmětech, z nichž vycházejí (např. český jazyk, dějiny umění apod.).

„V těchto předmětech vlastně neznámkuju. My to s dětmi prostě vždycky nějak vyhodnotíme, máme z toho nějaký výstup. Hlavní cíl je, aby se někdo někam posunul, aby prostě žák na konci byl dál, než byl na tom začátku. Ono to funguje ve všech předmětech, ale tady je to nejvýraznější, že někdo má tu startovací linii tady a někdo ji má tady. Někdo už je za mou primární cílovou hranicí, už když do toho vstupuje. [...] Když že se blíží čtvrtletí a já vidím, že podle řádu, který jsem napsala, bych tam měla mít tři známky, tak tam někam vždycky za něco – třeba když vytvoříme animaci – tak jim tam všem napíšu: Animace 1. Nebo když jsme upravili fotografii, tak: Úprava fotografie 1. Samozřejmě nikdo nemá jinou známku než 1, ale ono logicky na tom prvním stupni předmět podobného charakteru ani nejde jinak klasifikovat, že jo.“ (Lucie, ZŠ, Filmová a audiovizuální výchova)

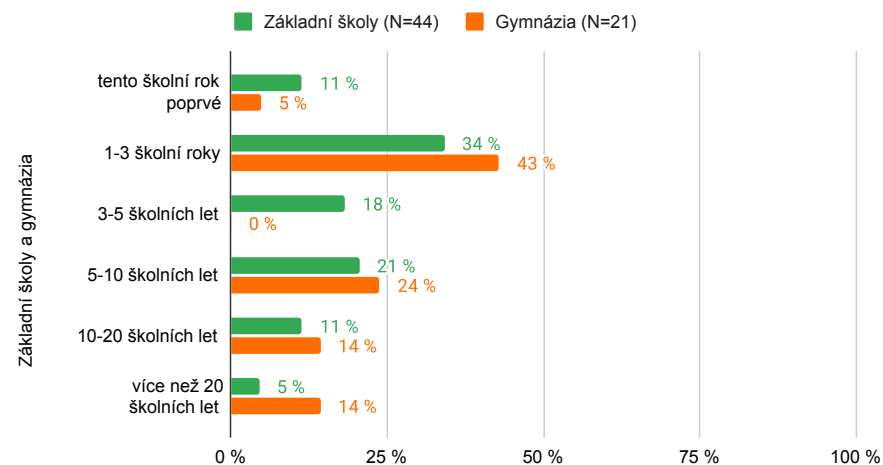
4.3.3. Pedagog

V několika dalších otázkách dotazníku jsme se zaměřili na bližší seznámení s profesní skupinou pedagogů, kteří se věnují výuce F/AV na českých základních školách a gymnáziích.

Na první pohled je výrazné, že v našem vzorku je **významný podíl učitelů, kteří učí obor F/AV maximálně tři roky**, tj. začali až ve školním roce 2018/2019. V obou typech škol se jedná zhruba o 50 % respondentů. Nejčastěji zastoupení jsou pedagogové, kteří učí F/AV 1–3 roky (34 % na základních školách a 43 % na gymnáziích). Podobně jako v roce 2016/2017 jsou čteněji zastoupenou

Q5 Jak dlouho filmovou/audiovizuální výchovu vyučujete? (Uveďte součet let bez přestávek ve výuce typu mateřská dovolená aj.)

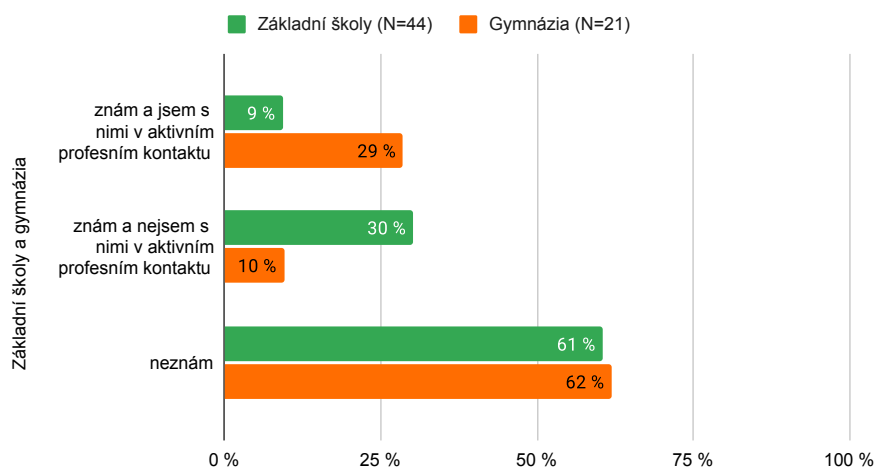
Graf 26. Délka praxe F/AV na základních školách a gymnáziích

skupinou pedagogové, kteří vyučují F/AV v rozmezí 5–10 let (21 % základních škol, resp. 24 % gymnázií). Více než 10 let vyučuje F/AV asi 16 % pedagogů základních škol a 29 % učitelů gymnázií. Tato zjištění indikují jak rozvojový potenciál oboru, tak poměrně vyšší fluktuaci pedagogů v rámci výuky oboru.

Q14 *Znáte další pedagogy filmové/audiovizuální výchovy a jste s nimi v aktivním profesním kontaktu?*

Graf 27. Znalost dalších pedagogů F/AV na základních školách a gymnáziích

Dalším zajímavým zjištěním je, že asi **třetina pedagogů** (29 %), kteří vyučují F/AV, je na školách zaměstnána **na částečný úvazek**.

Za účelem zmapování míry institucionalizace oboru F/AV pro nás bylo rovněž důležité sledovat, zda se pedagogové navzájem znají či udržují profesní kontakt s dalšími učiteli F/AV. Dvě třetiny pedagogů (61 %, resp. 62 %) obou typů škol zahrnutých do měření **neznají jiného kolegu vyučujícího F/AV**. Výsledky reflektují skutečnost, že většina pedagogů se výuce F/AV věnuje poměrně krátce. Pokud znají jiného kolegu/kolegyni, který/á učí F/AV, pak aktivní profesní kontakt udržují častěji učitelé gymnázií (29 %) než základních škol (9 %).

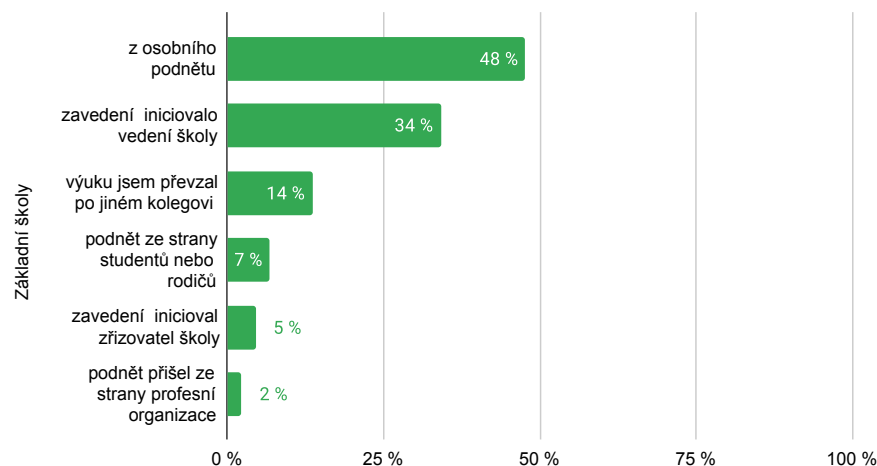
Stále platí, že **pedagogové učí obor zejména z vlastního podnětu**, a to 48 % u základních škol a až 67 % u gymnázií. Na gymnáziích se povětšinou jedná o semináře, které učitel sám vymyslí, prosadí a začne vyučovat. Na základních školách je druhým nejčastějším impulsem pro zavedení výuky F/AV iniciativa ze strany vedení školy (34 % základních škol, které učí F/AV) a na pomyslném třetím místě následuje převzetí výuky po jiném kolegovi (14 % základních škol). F/AV se zde často vyučuje také jako součást Mediální výchovy (11 % základních škol). U gymnázií jsou **iniciativa ze strany vedení školy** a předání předmětu mezi kolegy pedagogy přibližně stejně časté a výrazně méně obvyklé než prosazení samotným učitelem (19 %). Podněty na zavedení

oboru do výuky ze strany žáků/studentů, rodičů, zřizovatele školy nebo externí spolupracující organizace, která se zabývá F/AV, byly na školách, které F/AV v současnosti vyučují (podobně jako na těch, které její zavedení teprve zvažují) spíše ojedinělé.

Pro ilustraci doplňme výsledky analýzy odpovědi „jiné“, v níž měli pedagogové možnost objasnit iniciaci F/AV na škole. Ukázalo

Q7 *Za jakých okolností jste začal/a filmovou/audiovizuální výchovu vyučovat?*
(Více možných odpovědí.)

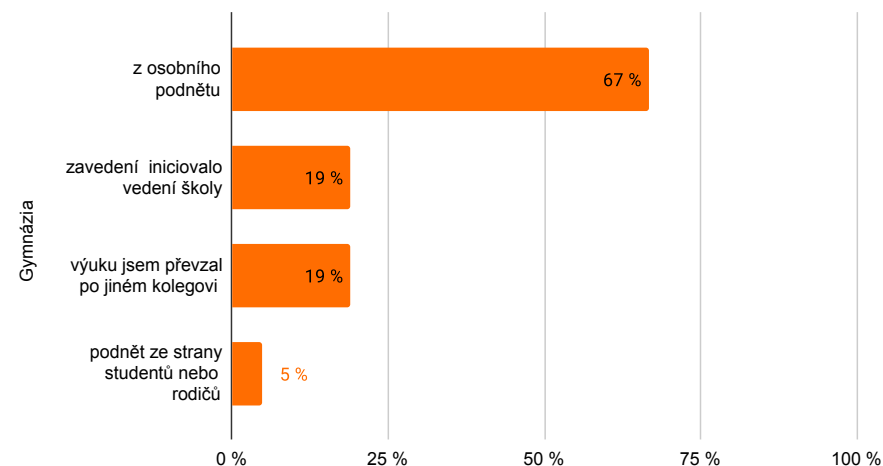
Graf 28. Iniciace výuky F/AV na základních školách

se, že impuls k zavedení výuky F/AV ze strany pedagoga může být motivován nejen osobním zájmem o film jako takový, ale i zájmem o některou konkrétní složku (často například animace). Někdy je F/AV vyučována na školách přímo absolventy filmových škol, ale objevil se také případ, kdy se učitel setkal s možností výuky F/AV již při studiu na Pedagogické fakultě v Praze. Ve vzorku se také

Q7 *Za jakých okolností jste začal/a filmovou/audiovizuální výchovu vyučovat?*
(Více možných odpovědí.)

Graf 29. Iniciace výuky F/AV na gymnáziích

vyskytují jednotlivé případy, kdy byla výuka na škole zavedena vlivem změn RVP, potažmo ŠVP v rámci hodin informatiky.

Kvalitativní insight

Učitel je klíčovým aktérem utváření oboru F/AV na českých školách. Jeho role spočívá v **iniciaci předmětu** na školách, tedy jeho motivace pro výuku filmu de facto rozhoduje o existenci či neexistenci výukového oboru F/AV v českém vzdělávacím systému. Obvyklým postupem zavedení F/AV na škole je, že učitel vymyslí z vlastního popudu předmět, v jehož rámci by film rád vyučoval, představí ho vedení, které ho, má-li k dispozici volnou hodinovou dotaci, obvykle schválí. Alternativně vytvoří pro F/AV významnější místo v některém z tradičnějších předmětů, které vyučuje.

Obvykle je k výuce F/AV **motivován** v nějakém smyslu **osobně** (studium filmu/žurnalistiky/médií, příslušník filmové profese v rodině, zájem o film jako umění/výtvarné umění), což je velmi podstatné, neboť k výuce F/AV přistupuje s jistým **předporozuměním**, které v situaci chybějících pedagogických materiálů, učebnic a oborových didaktik usnadňuje počáteční orientaci v oboru, zároveň ale také

nutně udává obsahový rámec a směr, jímž se pedagog ve výuce vydává. Zaujímá roli metodika předmětu, když vymezuje obsah i formu výuky, přičemž má obvykle **vysokou míru pedagogické kreativity a autonomie** mj. v závislosti na dosahu své kvalifikace, zájmové orientaci, technických schopnostech, míře zasíťování a chuti dále se vzdělávat v oboru. S postupující orientací v oboru se obsah výuky F/AV obvykle proměňuje, někdy dochází i ke zpětnému hodnocení prvních pokusů jako ne příliš relevantních. Profilově se jedná o spíše kreativní osobnosti, které se nebojí zavádění změn.

Problémem tohoto přístupu je, že výuka F/AV, ať už v rámci samostatného předmětu nebo jako součást jiného předmětu, je pevně **navázána na pojetí** (kompetence, kvalifikaci atd.) konkrétního pedagoga a v tomto smyslu **nepředitelná** jinému vyučujícímu. S odchodem pedagoga ze školy nebo jeho přesměrováním na jinou oblast zájmu výuka F/AV většinou končí.

„Mě v tom kolegové nechtěli podpořit, protože říkali, nás v tom nikdo neškolil, to sis vymyslel ty, ty sis to nasledoval. Takže vím, že kdybych já odešel, tak to skončí.“ (Lukáš, VG, Filmový seminář)

„Já nejsem kompetentní a vím to, ale ti ostatní jsou na tom ještě o stupínek hůř než já. Asi by zůstala dramatická výchova, protože tam jsou hodně humanitně zaměřeni učitelé, ale filmová a audiovizuální by asi nevydržela.“ (Lucie, ZŠ, Filmová a audiovizuální výchova)

„Zrovna tak ten film do Dějin umění asi taky nikdo nebude chtít. Mně vyhověli, protože mě to baví.“ (Jana, VG, Dějiny umění)

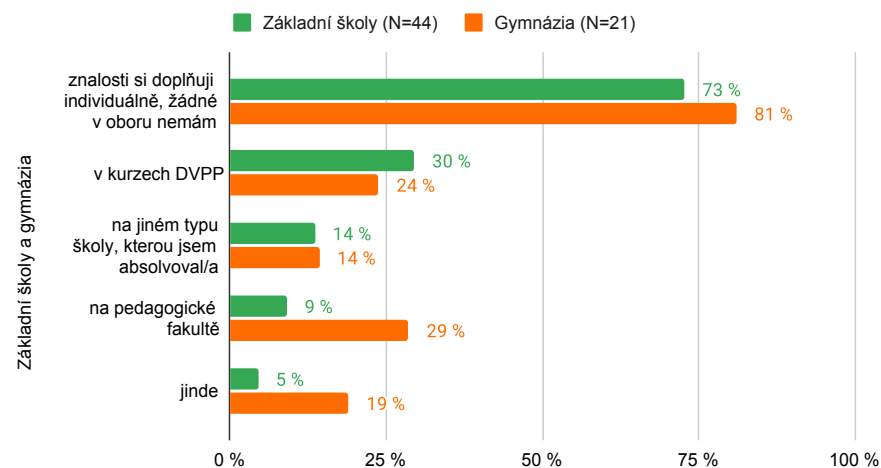
Naší snahou bylo také zmapovat, kde pedagogové získávají znalosti pro výuku oboru F/AV. Ukázalo se, že vzorek vyučujících F/AV je charakteristický tím, že ve valné většině případů si **znalosti doplňují individuálně** (81 % u gymnázií a 73 % u základních škol) a z toho 48 % čistě samostudiem. Asi třetina učitelů gymnázií (29 %) se hlásí k tomu, že znalosti pro výuku F/AV získala při studiu na pedagogické fakultě, v případě učitelů základních škol je to výrazně méně (9 %). Nejčastější zaměření studia provázaná s rozvojem kvalifikace v oboru F/AV na pedagogických fakultách představují aprobace Výtvarná výchova, Český jazyk nebo ZSV/Občanská výchova. Kurzy DVPP jsou z hlediska získání znalostí pro výuku F/AV relevantní také pro asi třetinu pedagogů, a to

nejen na gymnáziích (24 %), ale i na základních školách (30 %). Absolvoval-li pedagog jiný typ školy a na ní narazil na možnosti výuky F/AV, jsou to nejčastěji obory spojené s mediální tvorbou a komunikací (maximálně pět pedagogů ve vzorku).²¹

Doplňkově jsme se zajímali také o **vlastní divácké vzorce a zvyklosti pedagogů F/AV**. Z odpovědí vyplývá, že co se týče domácího diváctví, učitelé základních škol i gymnázií shodně

Q8 Kde jste získal/a znalosti pro výuku filmové/audiovizuální výchovy? (Více možných odpovědí.)

Graf 30. Zdroj znalostí pedagogů F/AV na základních školách a gymnáziích

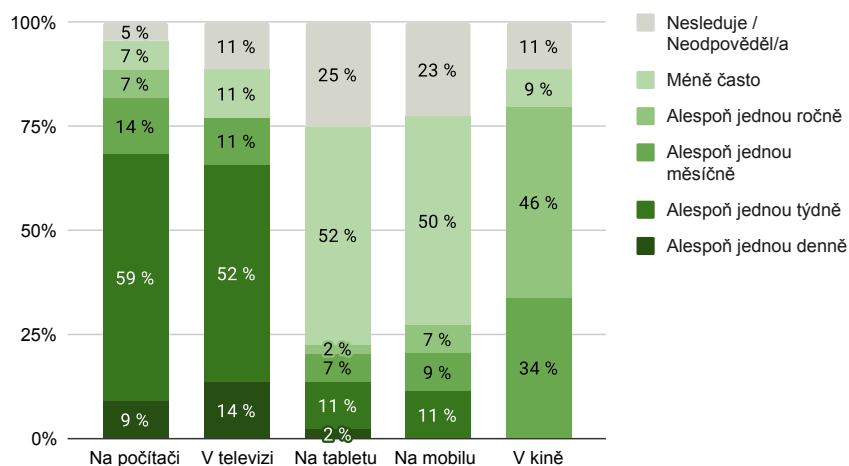
²¹ Respondenti uváděli doslovně tyto obory: AMU (FAMU) Katedra Kamery, Baťova univerzita Zlín (Fakulta multimediálních komunikací) Mediální komunikace, Masarykova Univerzita Brno (Fakulta Informatiky) Informatika, Ostravská univerzita (Filozofická fakulta) ZSV-FR, Univerzita Karlova (Fakulta žurnalistiky) Televizní a dokumentární tvorba, Univerzita Tomáše Bati (Fakulta multimediálních komunikací) Režie a scenáristika, Západočeská univerzita Plzeň (Filozofická teorie a filozofie) Komunikace-spec. média.

preferují pro sledování filmů počítače a televize. Naopak na tabletech a mobilech filmy sleduje alespoň jednou za měsíc sotva pětina pedagogů. Do kina zajde alespoň jednou ročně 80 % pedagogů, z toho menší polovina i jednou za měsíc.

V otázce po **zdrojích** (v grafech 33 a 34 řazeno sestupně podle četnosti využívání), prostřednictvím kterých si filmy zajišťují, odpověděli pedagogové, že nejčastěji využívají placených služeb

Q12 Jak často Vy osobně sledujete filmy?

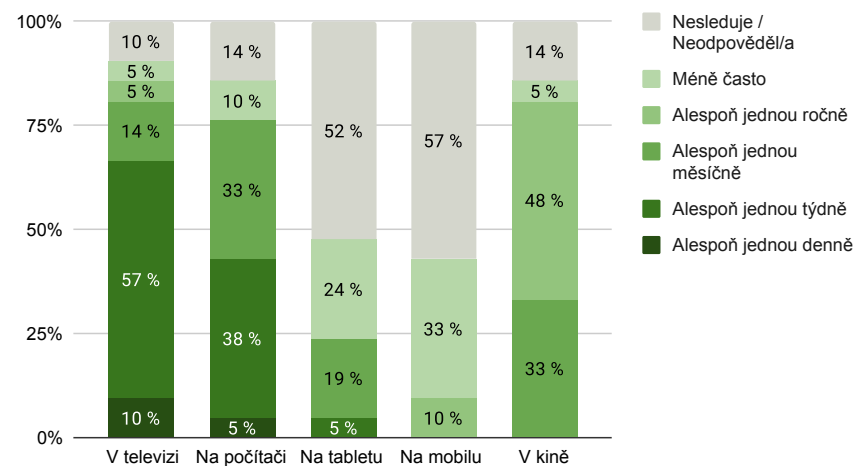
Graf 31. Sledování filmů na zařízeních - učitelé na základních školách (N=44)

na internetu (placené stahování či platformy VOD), alespoň jednou do měsíce až v 80 % případů. Dále také hojně sledují či stahují filmy z internetu zdarma (69 % učitelů základních škol a gymnázií alespoň jednou měsíčně). Podobný podíl učitelů sleduje filmy v rámci bezplatného televizního vysílání (68 % učitelů alespoň jednou měsíčně), ovšem v televizi sledují filmy častěji na denní bázi. V tomto bodě došlo oproti předchozímu výzkumu z let

Q12 Jak často Vy osobně sledujete filmy?

Graf 32. Sledování filmů na zařízeních - učitelé na gymnáziích (N=21)

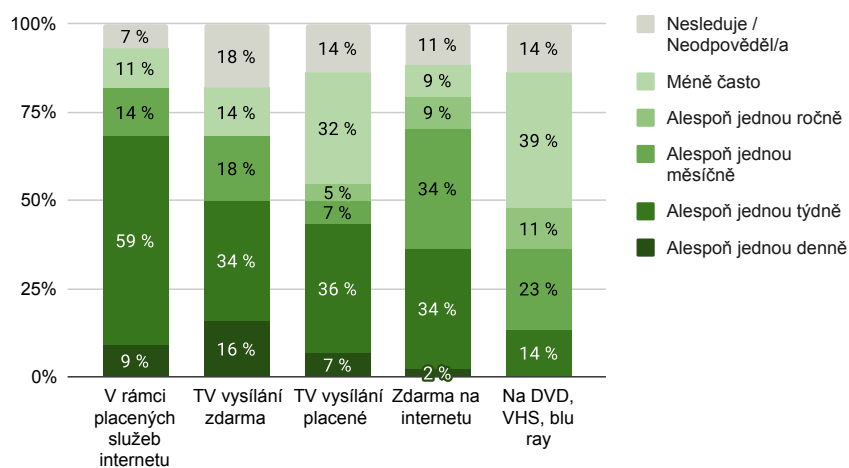

2016/2017 k podstatným změnám, které však pravděpodobně kopírují proměnu diváckých návyků dospělé populace v České republice.

V otázce po **zdrojích** (v grafech 33 a 34 řazeno sestupně podle četnosti využívání), prostřednictvím kterých si filmy zajišťují, odpověděli pedagogové, že nejčastěji využívají placených služeb na internetu (placené stahování či platformy VOD), alespoň jednou do měsíce až v 80 % případů. Dále také hojně sledují či

Q13 *Jak často sledujete Vy osobně filmy uvedeným způsobem?*

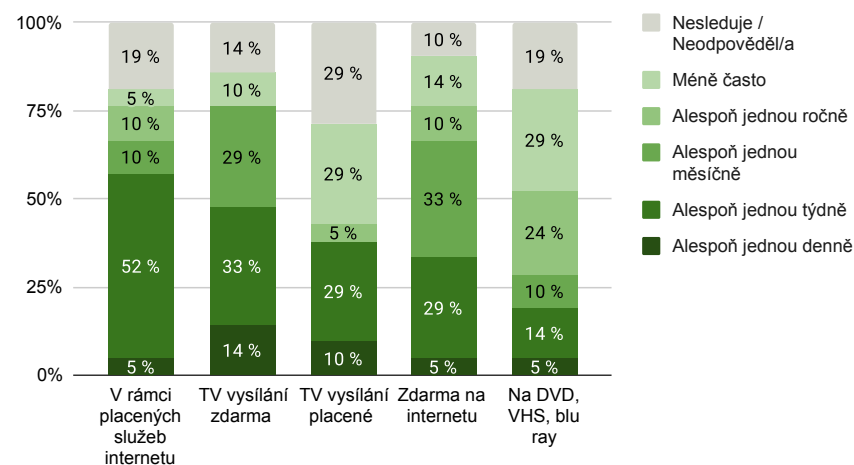
Graf 33. Sledování filmů na platformách - učitelé na základních školách (N=44)

stahují filmy z internetu zdarma (69 % učitelů základních škol a gymnázií alespoň jednou měsíčně). Podobný podíl učitelů sleduje filmy v rámci bezplatného televizního vysílání (68 % učitelů alespoň jednou měsíčně), ovšem v televizi sledují filmy častěji na denní bázi. V tomto bodě došlo oproti předchozímu výzkumu z let 2016/2017 k podstatným změnám, které však pravděpodobně kopírují proměnu diváckých návyků dospělé populace v České republice.

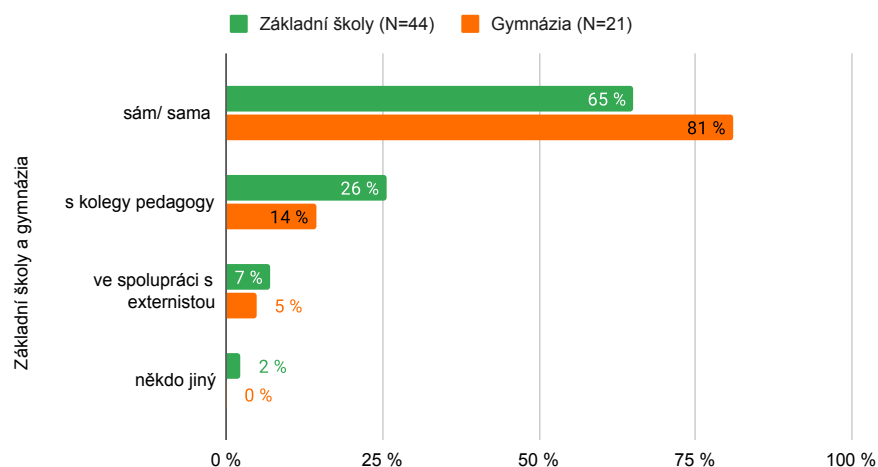
Q13 *Jak často sledujete Vy osobně filmy uvedeným způsobem?*

Graf 34. Sledování filmů na platformách - učitelé na gymnáziích (N=21)

Q16 Tematické plány obsahující filmovou/audiovizuální výchovu připravujete:

Graf 35. Tvorba tematických plánů F/AV na základních školách a gymnáziích

Tematické plány pro výuku F/AV si učitelé sestavují **převážně sami** (81 % učitelů gymnázií a 65 % učitelů základních škol). Zbytek učitelů vytváří tematické plány ve spolupráci s kolegy, ve výjimečných případech ve spolupráci s externistou.

Kvalitativní insight

K otázce tematických plánů pro F/AV pedagogové uvádějí, že se jim osvědčuje psát je spíše **volněji**, nikoliv jako podrobnou a pevně danou strukturu, aby v průběhu roku měli prostor umístit do výuky zajímavá či aktuální témata, na něž se žáky/studenty narazí. F/AV by měla být v tomto smyslu do **jisté míry flexibilním předmětem**.

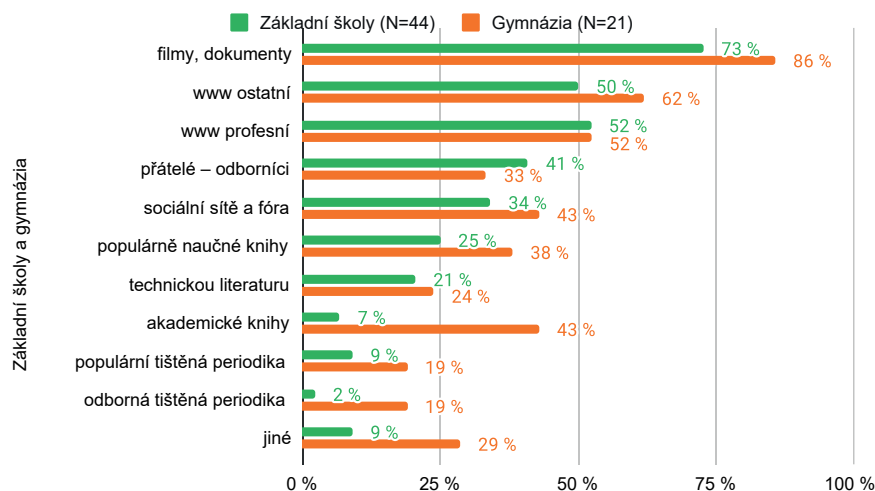
„Osvědčilo se psát tematické plány co nejobecnější, co nejméně bodů, aby tam každý mohl napasovat nějaké své osobní.“ (Marta, VG, Literatura a film)

Jelikož nabídka výukových materiálů pro obor F/AV je v České republice stále omezená, zajímali jsme se o to, jaké **zdroje** pedagogové používají **při přípravách výuky F/AV**. Nepřekvapí, že nejčastěji využívaným zdrojem jsou samotné filmy, dokumenty a jiné videomateriály (73 % základních škol a 86 % gymnázií, které učí F/AV). Dále učitelé ve vysoké míře čerpají z webových stránek všeho druhu, a to nejen profesních (z webových stránek všeho typu čerpá kolem poloviny pedagogů napříč školami). O něco

méně, ale rovněž významně nalézají zdroje na sociálních sítích a v diskusních fórech na internetu a z populárně naučných knih o filmu (na úrovni třetiny učitelů obou typů škol). Podobně jsou relevantním zdrojem pro 41 % učitelů základních škol a 33 % učitelů gymnázií přátelé-odborníci v oblasti F/AV. Učitelé gymnázií

Q11 *Jaké jsou zdroje, které využíváte pro přípravu Vaší výuky filmové/audiovizuální výchovy? (Více možných odpovědí.)*

Graf 36. Zdroje pro přípravu výuky F/AV na základních školách a gymnáziích

a základních škol se liší mírou využívání akademických publikací (až 43 % učitelů gymnázií oproti 7 % učitelům základních škol). Z *kvalitativních diskusí* vyplynulo, že učitelé znají a pro výuku F/AV častěji využívají publikaci Davida Bordwella „*Umění filmu*“. Stejně jako v roce 2016/2017 pedagogové minimálně čerpají z periodické literatury, ať již populární nebo odborné. Z ostatních spontánně uváděných zdrojů stojí za zmínku opakující se pedagogické podpory Jednoho světa na školách a také filmové festivaly.

Kvalitativní insight

Jako významný zdroj ovlivňující přípravu a celkové nastavení předmětu uváděli pedagogové v diskusi **samotnou skupinu žáků/studentů**, která se v daném školním roce výuky F/AV účastní. V (povinně) volitelných předmětech je pro obsah podstatný počet žáků. Někteří vyučující před zahájením výuky mapují jejich očekávání a preference, ale například i technické dovednosti. A následně se snaží jim zaměření předmětu přizpůsobit (například zaměřením na konkrétní témata apod.).

„Film je součástí Dějin [umění] a tam chci vždycky vědět, kolik lidí, a jakých tříd mi přijde. Ještě v červnu předešlého roku se snažím zjistit jejich zájem. Takže se sejdeme, zjistíme jejich zájem a vlastně nasadím tu osnovu těch Dějin tak, že třeba přidám víc hodin právě tomu filmu nebo fotografii nebo naopak tomu výtvarnému umění, protože podle toho zájmu se to snažím trochu naplnit tímto způsobem.“ (Jana, VG, Dějiny umění)

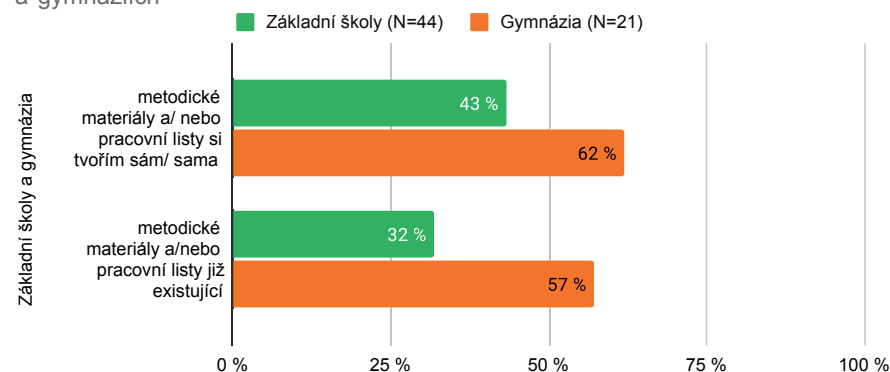
„Každá třída pracuje jinak. I kdybych měla dvě paralelní třídy, tak mi jedna příprava na třídu nestačí. Sejdou se s nima na začátku roku a ptám se, co od semináře očekávají a co by chtěli probírat.“ (Marta, VG, Literatura a film)

Někdy pedagogové zvou do svých hodin **hosty z řad odborníků nebo i bývalých studentů**, kteří prošli jejich výukou a uplatnili se v některém z příbuzných oborů. Učitelé mají přehled o tom, které studenty výuka F/AV nasměrovala k dalšímu studiu příbuzných oborů na vysoké či vyšší odborné škole – např. herectví, dramaturgie, scénografie, produkce, žurnalistika.

Pro dokreslení celkové představy o podobě výuky jsme se ve výzkumném šetření dále zaměřili na využívání konkrétních **výukových pomůcek**.²² **Metodické materiály a/nebo pracovní listy** ve výuce F/AV – ať již vlastní nebo převzaté – používá 65 % vyučujících F/AV. Polovina pedagogů (49 %), kteří vyučují F/AV, si vytváří metodické materiály/pracovní listy sami, 40 % pracuje s již existujícími materiály. Oba typy materiálů kombinuje asi čtvrtina pedagogů (25 %).

Q20 Jaké pomůcky a technické vybavení využíváte ve výuce filmové/audiovizuální výchovy? (Více možných odpovědí.)

Graf 37. Využití metodických materiálů při výuce F/AV na základních školách a gymnáziích

Bez ohledu na konkrétní profilaci výuky F/AV nás zajímalo, jak učitelé v rámci svých hodin F/AV pracují s **filmy a filmovými ukázkami**. Na gymnáziích častěji než na základních školách promítají v hodinách celé filmy (57 % na gymnáziích oproti 16 % na základních školách). Zřejmě k tomu přispívají vyšší hodinové dotace pro F/AV na gymnáziích i častější orientace na teorii filmu – analýzu a kritickou reflexi. Mnohem častější než projekce celých filmů je ale na obou typech škol promítání filmových ukázek. Výběr a přípravu ukázek si zajišťují i přes časovou náročnost opět většinou učitelé sami, a to ve větší míře než s jakou připravují metodické materiály/pracovní listy (71 % učitelů F/AV). S převzatými ukázkami naproti tomu pracuje jen asi čtvrtina učitelů F/AV (26 %).

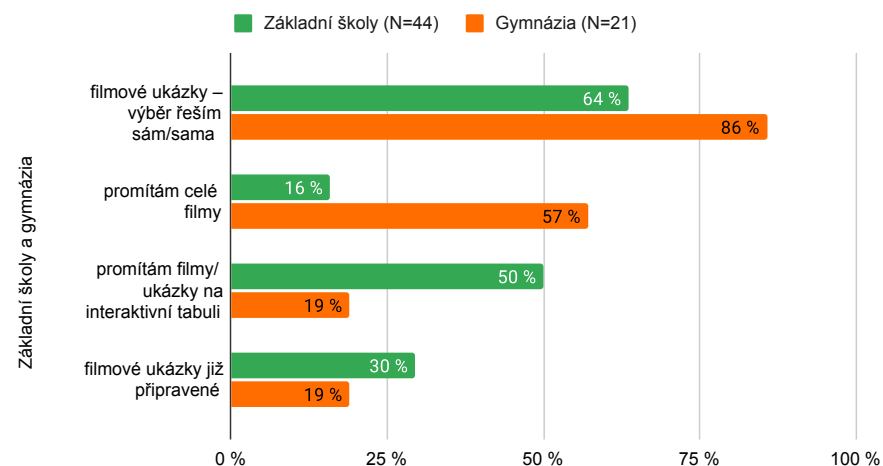
Kvalitativní insight

V oblasti filmových ukázek formulují učitelé **dvě klíčové potřeby**. První se týká **dostupnosti ukázek**. Pro učitele je velmi časově náročné vyhledávat filmové ukázky po vlastní ose a oceňují jakoukoliv sběrnou platformu, která na výběr navede a ukázky zpřístupní. Druhá potřeba reflektuje **dynamiku oboru F/AV** – učitelé pocítují, že filmy a filmové

ukázky je třeba průběžně **obměňovat**, neboť vlivem vývoje společensky relevantních témat, rozvoje technologií atd. rychle zastarávají. Materiály, které ještě před dvěma lety žáky/studenty vtáhly, protože byly v souladu s vývojem doby, dnes už nemají potenciál zaujmout.

Q20 *Jaké pomůcky a technické vybavení využíváte ve výuce filmové/audiovizuální výchovy? (Více možných odpovědí.)*

Graf 38. Projekce filmů v rámci F/AV na základních školách a gymnáziích

„Jak učím dlouho, tak jsem dospěla k tomu, že když jsem řekla třeba hlášku z filmu, nebo na něco poukázala, tak jsem zjistila, že ten film vůbec nikdo nezná, že už jsme někde jinde. A tam mě to vlastně nutí, abych pořád přemýšlela a chodila na semináře, kde mě to inspiruje, kam se můžu posouvat dál a někam ty přípravy směřovat.“ (Jana, VG, Dějiny umění)

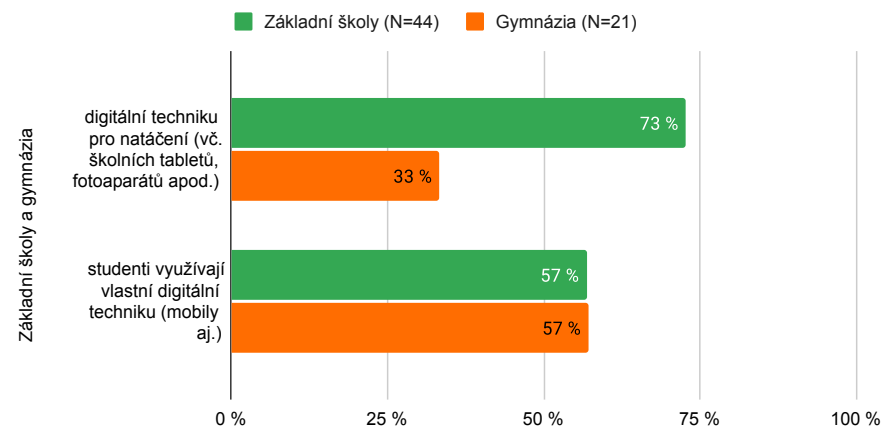
„Vždycky v kvartě v semináři češtiny dávám lekci JSNS Holka z Instagramu. [...] Musím říct, že ze začátku, tak před lety, z toho byli úplně nadšení ti studenti. A teď jsem to předminulý týden pouštěl a dělali jsme tu reflexi podle té metodiky a přišlo mi, že pro ně to není nic moc zajímavého. Že prostě už je to standard. Řešili jsme i ty následné věci, co všechno s tím ten Instagram dělá a mně přijde, že už je to moc nezajímavá, už je toho moc.“ (Lukáš, VG, Filmový seminář)

Digitální techniku pro natáčení (včetně školních tabletů a fotoaparátů) používají ve výuce téměř tři čtvrtiny pedagogů základních škol (73 %), ale pouze třetina pedagogů gymnázií (33 %), což opět patrně souvisí s více teoretickým profilem předmětů, v nichž je F/AV na gymnáziích vyučována. Ve srovnání s rokem 2016/2017²³ (28 %) se rozšiřuje trend využívání vlastní

digitální techniky (zejména mobilů) žáků a studentů. Na obou typech škol je při výuce F/AV využívá více než polovina (57 %) žáků/studentů. S klasickou filmovou technikou pro natáčení, stejně jako se speciálními filmařskými pomůckami (jako jsou prekinematografické aparáty, optické hračky, promítačky apod.) pracuje v rámci výuky F/AV méně než 5 % škol. Naopak pokud je F/AV vyučována v rámci hodin Informatiky, iniciují aktivnější

Q2 Jaké pomůcky a technické vybavení využíváte ve výuce filmové/audiovizuální výchovy? (Více možných odpovědí.)

Graf 39. Využití techniky při výuce F/AV na základních školách a gymnáziích

²³ V roce 2016/2017 byly výsledky v důsledku nízké báze N=42 pouze indikativní.

pedagogové pořízení a využití moderních technologií pro projekci (projektory na krátkou vzdálenost), pro natáčení (drony) i pro editaci materiálu (iPady apod.).

Bez **specializovaného programového vybavení** se neobejde 65 % pedagogů všech škol. Na obou typech škol převládá využití nezaplatněného softwaru (43 % gymnázií a 61 % základních škol). Zpoplatněnou verzi softwaru naproti tomu disponuje 14 % gymnázií a 41 % základních škol. Nejčastěji zmiňovány byly post-produkční programy pro zpracování audiovizuálních záznamů Pinnacle Studio, iMovie a Movie Maker.

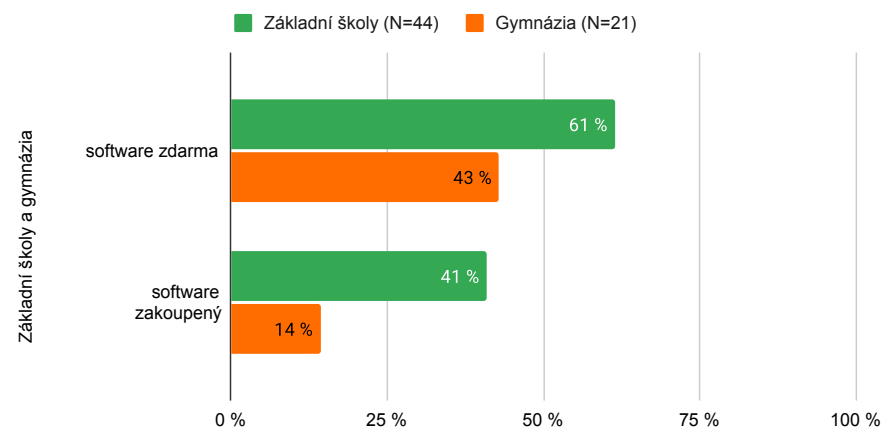
Kvalitativní insight

V diskusi s pedagogy se ukázalo, že v práci s technologiemi při natáčení a editaci filmů velmi často **přesouvají kompetence na žáky/studenty** a v používání technologií je sami needukují. Ve srovnání s nimi se cítí být méně znalí a zkušení. Očekávají, že žáci/studenti přijdou s vlastním řešením a v této oblasti naopak vzdělávají pedagoga. S nevyváženými technickými dovednostmi a technologického vybavení dětí se vyrovnávají jejich vyváženým rozdělením do pracovních skupin. Někdy řeší učitelé přenos dovedností

podporou spolupráce studentů napříč ročníky (ať již prací v týmu přímo na tvorbě filmu nebo přímo vyučováním starších spolužáků mladším apod.) a „vychovávají“ si tak novou generaci technicky zdatných jedinců. Jinou strategií může být zprostředkování technologických znalostí v rámci projektového vyučování učitelem IVT. Pracují-li se speciálním oborovým softwarem, například animačním studiem,

Q20 *Jaké pomůcky a technické vybavení využíváte ve výuce filmové/audiovizuální výchovy? (Více možných odpovědí.)*

Graf 40. Využití softwaru při výuce F/AV na základních školách a gymnáziích

přímo v hodinách, poměrně často své dovednosti hodnotí tak, že jsou o krok napřed před svými studenty.

„Mezi studenty jsou velké rozdíly ve vybavení technikou... Ale já jim do toho vůbec nechci mluvit. Já jim jenom řeknu co, nějakou formu, rámec a nechávám to na nich.“ (Marta, VG, Literatura a film)

„A neučím je já, protože oni to umí mnohem líp než já. A ostatním studentům to hrozně moc pomáhá.“ (Lukáš, VG, Filmový seminář)

„Co se týče postprodukce, vždycky se objeví někdo technicky zdatný a máme je předpřipravené z IVTček. Děláme to v druhé půli primy, když už jsou načatí. Když se objeví skupinka, která nemá nikoho technicky zdatného, tak někoho požádá. Pak se ukáže, že někdo pracuje na dvou filmech zároveň.“ (Jana, VG, Dějiny umění)

Zvládnutí technologií ze strany učitele je nutné u mladších dětí na prvním stupni základních škol, kdy je pedagog nucen zorientovat se v široké nabídce volně dostupného softwaru

a vybrat takovou variantu, která bude srozumitelná nejmenším žákům, což na učitele klade vysoké časové nároky.

„Ty praktické – technické věci byly ze začátku největší výzva. [...] Já jsem ještě limitovaná tím, že musím projít desítky aplikací, protože spousta z nich je strašně složitá a ty děti na prvním stupni by to samy nezvládly. Takže já trávím hodiny času tím, že pořád něco hledám.“ (Lucie, ZŠ, Filmová a audiovizuální výchova)

V závěrečné části jsme požádali pedagogy o **reflexi vlivu změn systémových podmínek pro realizaci výuky F/AV na školách**. Zajímal nás jejich postoj ke kurikulární reformě a k dopadům pandemie covid-19.

V otázce **reforem a revizí Rámcového vzdělávacího programu**²⁴ se necelá polovina pedagogů, kteří obor vyučují, domnívá, že revize a reformy se jejich pedagogické praxe v tuto chvíli nijak nedotýkají.

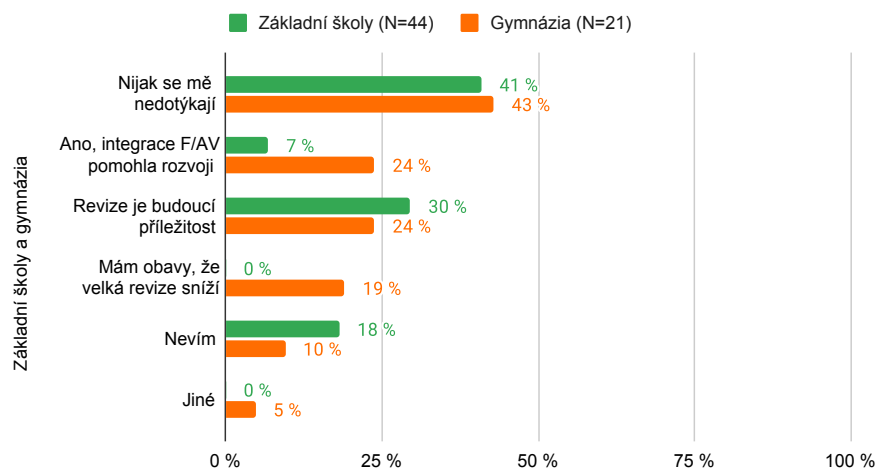
Zajímavé je, že zatímco čtvrtina pedagogů gymnázií se domnívá, že **integrace F/AV do RVP z roku 2009/2010** pomohla rozvoji tohoto oboru na škole, u základních škol je to pouze 7 %.

²⁴ Dále jen RVP.

Ani vnímání plánované **velké revize RVP** není z hlediska dopadu na výuku F/AV jednoznačné. Gymnaziální pedagogové mají na věc polarizovaný názor: 24 % pedagogů gymnázií má za to, že plánovaná velká revize RVP představuje budoucí šanci pro rozvoj F/AV, 19 % učitelů gymnázií se naopak obává, že v budoucnosti sníží možnost výuky F/AV. Z učitelů základních škol se

Q27 Mají na Vaši výuku filmové/audiovizuální výchovy vliv reformy a revize RVP? (Více možných odpovědí.)

Graf 41. Vliv revizí a reforem na F/AV na základních školách a gymnáziích

k pozitivnímu dopadu plánované revize na výuku F/AV přiklonilo 30 %, obava, že plánovaná velká revize RVP v budoucnosti sníží možnost výuky FA/V, se u pedagogů ZŠ neprojevila.

V průměru 15 % učitelů F/AV nemá na vliv reforem a revizí RVP názor nebo je nedovede posoudit.

Kvalitativní insight

Nedostatečná informovanost a nejistota ohledně dopadů velké revize RVP byla cítit i v rámci diskusní skupiny s pedagogy F/AV. Pedagogové vnímají nastávající změny spíše skrze žitou zkušenost v rámci své školy.

„Teď je podle mě hrozně moc výtvarka, hudebka a ty ostatní druhy umění vůbec nejsou. Kdyby to byl trs umění, tak si myslím, že se to dá. Ale naráží to na vzdělání pedagogů.“
(Lukáš, VG, Filmový seminář)

„Nevidím do toho až tak, ale trochu se bojím časového omezení, protože se rozšiřuje IT. Berou hodiny už teď a přesouvají. Hudební výchova, výtvarná výchova – tam všude se ubírá a cpe se to do IT. [...] Bude se muset to učivo předmětů,

kde nám to ukradli, zhustit. A to se člověku nechce.“ (Marta, VG, Literatura a film)

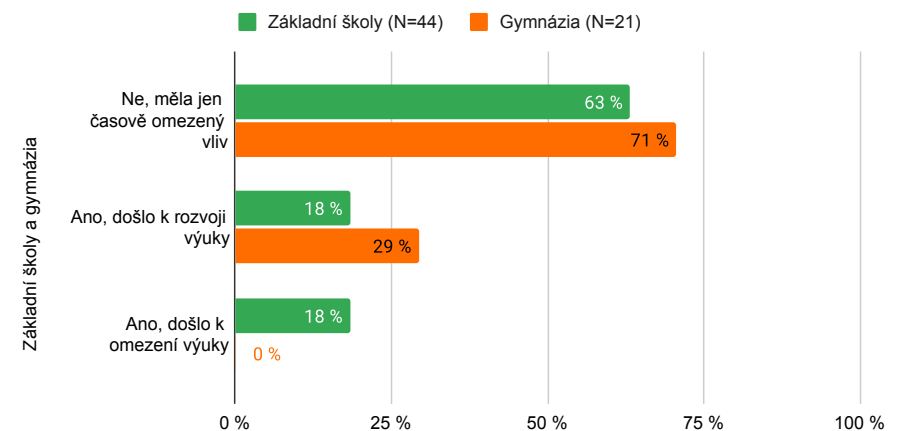
„Já si myslím, že je potřeba redukovat učivo. [...] Třeba v češtině vidím prostor na redukcí třeba skladby, tu opakujeme hrozně moc, ale ty větné členy využijeme hrozně málo na to, jak moc tomu věnujeme času. A naopak věci, které třeba souvisejí s mediální výchovou, s texty nebo filmem, tak to uchopení, to učivo tam nemáme. A tam vidím příležitost.“ (Lukáš, VG, Filmový seminář)

K tématu **dopadů pandemie covid-19** na výuku převládá mezi učiteli F/AV v našem vzorku postoj, že její **vliv na obsah a formu výuky F/AV byl pouze časově omezený po dobu vládních restrikcí**. Poté se rozsah i obsah výuky vrátili do stavu před pandemií. K tomuto stanovisku se přiklání 66 % pedagogů (krátkodobě např. rušení filmových projekcí, návštěv kin, festivalů, soutěží a dalších akcí spojených s filmem, individualizace tvorby, omezení výuky ve prospěch hlavních předmětů apod.). Dalších 22 % učitelů věří v pozitivní dopad pandemie a domnívá se, že v jejím důsledku došlo ke změnám, které měly za následek rozvoj výuky F/AV i do budoucna (dlouhodobě například větší zájem

o obor vlivem zdokonalení v práci s technikou, krátkodobě větší časový prostor pro zhlédnutí filmů a jejich interpretaci a vlastní filmovou tvorbu, rozšíření použití filmu jako nástroje výuky). Změny vedoucí k omezení výuky F/AV do budoucna zaznamenali pouze někteří pedagogové F/AV na základních školách, ve vzorku všech vyučujících F/AV se jedná o 13 % učitelů. Na gymnáziích se tento trend neprojevil v našem výzkumu vůbec.

Q28 *Domníváte se, že pandemie covid-19 zásadně do budoucna ovlivnila Vaši výuku filmové/audiovizuální výchovy?*

Graf 42. Vliv pandemie na výuku F/AV na základních školách a gymnáziích

Kvalitativní insight

Z výpovědí pedagogů F/AV vyplývá, že pandemie covid-19 výrazně napomohla pedagogům **zlepšit orientaci ve využitelných internetových zdrojích a technologiích**, a v tomto smyslu rozšířit možnosti výuky předmětu, a naopak odpoutat se od tradičních zdrojů informací, učebnic, postupů apod.

„Hodně mi pomohlo, že v době korony jsem měl více času. Od rána do večera jsem byl v online prostoru, kde jsem objevil velké množství materiálů. [...] Odpoutalo mě to ještě více od učebnic a začal jsem hledat více zdrojů, které jsou kolem. Nebyl jsem odkázaný na texty, ale mnohem více na filmy, na odkazy, nejen primární filmy, ale třeba ‚Mluvící hlavy‘ z FF UK, ‚Na potítku‘ z Olomouce. [...] Objevil jsem Khan academy, která učí s pomocí studia Pixar, jak vytvářet příběhy.“ (Lukáš, VG, Filmový seminář)

„Seznámení s internetovým prostředím, v tom mi to určitě pomohlo. [...] Kolikrát mě to i zastoupilo. Nemusela jsem jim to vysvětlovat, dala jsem jim odkaz. Takže mě to pak začalo práci spíše ulehčovat.“ (Marta, VG, Literatura a film)

„Vysloveně z hlediska filmu jsem získala čas, takže jsem mohla víckrát odkazovat k filmu, pak teda zadávat nějaké otázky, které jsme následně řešili buď společně na online hodinách, nebo na ně reagovali písemně. (Jana, VG, Dějiny umění)

4.4. Význam F/AV – podmínky pro rozvoj oboru

Šetření se zaměřilo také na to, co by pedagogům, kteří vyučují F/AV, **nejvíce pomohlo k rozvoji a zlepšení výuky oboru**. Nabízené oblasti řadili podle důležitosti, a to tak, že 10 je nejdůležitější a 1 nejméně důležité.

Z prioritizace potřeb vyplynulo, že zatímco na **základních školách**, které vyučují FA/V, pro další rozvoj oboru chybí **spíše finance** (průměrné skóre 7.57) a **vybavení materiálního charakteru** (potřebné vybavení – průměrné skóre 7.55 – a kvalitní pomůcky – průměrné skóre 7.05), na **gymnáziích** dalšímu rozvoji oboru brání především **omezené hodinové dotace** (průměrné skóre 7.52), v druhé řadě pak **nedostatek dobře zpracovaných pedagogických materiálů a kvalitních učebnic** (průměrné

skóre 6.90).²⁵ Naopak potřeba finanční podpory se v případě gymnázií, která F/AV v současné době již vyučují, zdá být sekundární. Mezi vyučujícími F/AV také poměrně rezonuje potřeba **snadnějšího doplňování potřebné pedagogické kvalifikace** a znalostí v oblasti F/AV, a to zejména na základních školách (průměrné skóre 6.82). Oproti roku 2016/2017 také vyučující ve srovnání s dalšími pomůckami tolik neakcentují potřebu filmových ukázek.

Ve srovnání s výsledky z roku 2016/2017 se tolik **neliší potřeby škol**²⁶, **kde se F/AV učí, a těch, kde ne**. Zásadní rozdíl je v poptávce kvalifikovaného pedagoga, jinak ale platí, že pro gymnázia i základní školy obecně jsou klíčovou překážkou rozvoje oboru zejména hodinové dotace.

Kvalitativní insight

Absence pedagogických materiálů a učebnic F/AV (jakožto jedna z determinant nízké míry institucionalizace oboru) je **zdrojem nejistoty pedagogů ohledně správnosti přístupu**, který ve výuce F/AV aplikují. Celkově tak limituje možnosti pedagogů s oborem F/AV se hlouběji identifikovat.

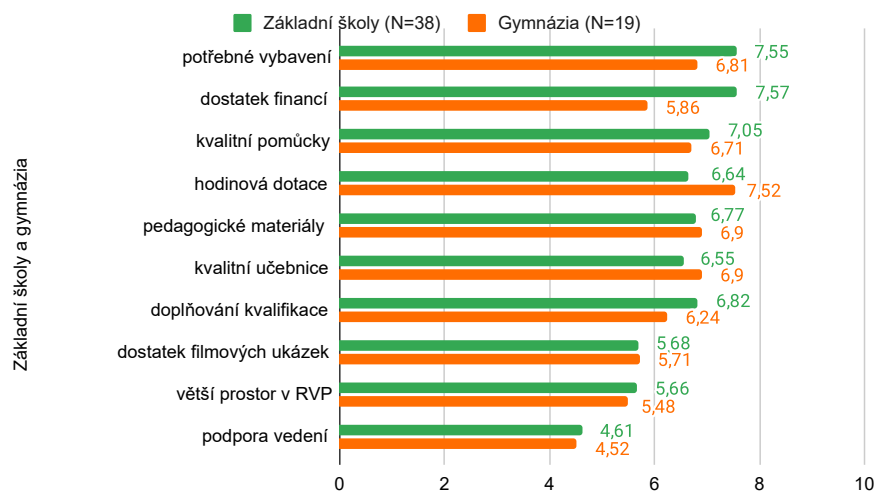
²⁵ Q23. Co by Vám nejvíce pomohlo pro rozvoj Vaší výuky filmové/audiovizuální výchovy? Prosíme, seřadte sestupně podle důležitosti – kdy 10 je nejdůležitější a 1 nejméně důležité.

- potřebné vybavení
- dostatek financí
- kvalitní pomůcky
- hodinová dotace
- dobře zpracované pedagogické materiály
- kvalitní učebnice
- snadnější doplňování potřebné pedagogické kvalifikace a znalostí
- dostatek filmových ukázek
- větší prostor v RVP
- podpora vedení/zřizovatele školy

²⁶ Menší důraz na filmové ukázky v prioritizaci potřeb pedagogů vyučujících F/AV může mít několik příčin. Vedle narůstajícího počtu různých videomanuálů na platformách typu YouTube může být dán i dvouletou změnou struktury vyučovacího oboru F/AV v důsledku pandemie covid-19, kdy mohl být žákům a studentům poskytnut větší časový prostor pro zhlédnutí celých snímků. V ročnících zasažených online výukou možná též učitelé z této „předpřípravy“ dodnes. U nových žáků a studentů F/AV bude třeba se opětovně vyrovnat s omezeným časem pro filmovou projekci a výběr relevantních filmových ukázek již znovu získává na významu.

Q23 Co by Vám nejvíce pomohlo pro rozvoj Vaší výuky filmové/ audiovizuální výchovy? Prosíme, seřad'te sestupně podle důležitosti – kdy 10 je nejdůležitější a 1 nejméně důležité.

Graf 43. Podmínky pro rozvoj F/AV na základních školách a gymnáziích

„Já si nejsem jistá, že to, co učím, je opravdu F/AV. Prostě jsem si to tak vymezila.“ (Lucie, ZŠ, Filmová a audiovizuální výchova)²⁷

Co se týče potřeby pedagogických materiálů a učebnic pro výuku F/AV, učitelé by uvítali spíše **přehledovou publikaci určenou pedagogům** (možno i ve formátu online platformy), shrnující obsah a hlavní témata oboru F/AV nežli učebnici pro práci s žáky/studenty v hodinách. Souvisí to i s tím, že F/AV je vyučována v rámci různých ročníků, předmětů a forem, pedagogové jsou zvyklí pracovat autonomně a přizpůsobovat a tvořit si náplň hodin sami. V rámci všech praktikovaných alternativ výuky F/AV nepocítují potřebu zavádět do výuky své učebnice, uvítali by nicméně **vodítko k vymezení základních hranic a tematických oblastí oboru**, které by jim pomohlo verifikovat a snáze uchopit rámec oboru, případně rozšířit spektrum témat a aktivit, jimiž se v rámci výuky F/AV zabývají. Důležitou součástí pedagogické opory by mohla být zároveň praktická **online platforma obsahující filmové ukázky**, cvičení a materiály pro práci s žáky/studenty, které by se průběžně obměňovaly v závislosti na vývoji oboru.

²⁷ Typický argument vyučujících F/AV z telefonického ověřování kontaktů v návaznosti na dotazníkové šetření.

„Všechny věci, které dělám s dětmi, jsem se musela nějak naučit. Protože mi nic jiného nezbylo, abych to mohla dělat s těmi dětmi. Ale já nevím, jestli to dělám dobře, nevím, jestli ten postup, kterej používám, by nešlo obejít nějak jednodušeji, jestli by to nemohlo mít smysluplnější linku. Prostě vycházím ze svých potřeb, který mám ve výtvarný oblasti s nějakými přesahy do jiných výukových předmětů, a i do osobnosti těch žáků. Ale vlastně vůbec nevím, jestli bych ty věci nemohla řešit efektivněji nebo třeba i praktičtěji. Takže nějaký soubor všeho, co by se mohlo v tom předmětu hodit, i když třeba polovinu z toho nikdo nevyužije, protože půjde úplně jiným směrem, tak si myslím, že mít to smysluplně, v českém jazyce na jednom místě by spoustě učitelů pomohlo.“ (Lucie, ZŠ, Filmová a audiovizuální výchova)

„Mám vodítko a materiály k IB v angličtině. To mi pomáhá to zacílit.“ (Marek, VG, Filmová maturitní specializace)

Stávající učitelé F/AV se zároveň domnívají, že chybějící pedagogický materiál nebo učebnice shrnující základní náplň F/AV jsou klíčovou **překážkou pro vstup dalších zainteresovaných pedagogů do oboru F/AV**, kteří se na

počátku nechají odradit nízkou institucionalizací oboru a časovými nároky spojenými s počáteční orientací.

„A věřím tomu, že řada učitelů se tohoto předmětu nepouští proto, že prostě nemá tu oporu a je opravdu časově i kompetenčně náročné to obsáhnout. Mně by to rozhodně před těmi pěti lety bývalo pomohlo, protože bych nemusela nikde hledat věci zaprvé obsahově – RVP sice má nějaké výstupy a obsahy učiva, ale je to takové do určité míry nicneříkající. A pro mě, když jsem to poprvé otevřela, tak jsem opravdu musela zavolat kamaráda režiséra, aby mně polovinu těch výrazů vysvětlil.“ (Lucie, ZŠ, Filmová a audiovizuální výchova)

„Pro něho je mnohem jednodušší vzít si učebnici, která mu to nachystá, naporcuje a nejdřív si najede nějaký systém. Až pak získá nějaké sebevědomí, tak teprve vykročí z toho začarovaného kruhu.“ (Lukáš, VG, Filmový seminář)

© **Asociace pro filmovou a audiovizuální výchovu, z. s.**
Praha, 2022

Sociologické šetření se uskutečnilo pod záštitou Ministerstva kultury ČR a jako součást projektu Posílení oboru filmová/audiovizuální výchova v ČR, který je realizován v rámci Programu Kultura financovaného z Fondů EHP 2014–2021.

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

N I
P O S
pro kulturu

Společně pro konkurenceschopnou Evropu

www.fondyeh.cz/kultura

www.filmvychova.cz/posileni-oboru